

FRUGT OG BÆR

- GODE SORTER TIL HAVEN

MARTIN JENSEN, MAREN KORSGAARD, HANNE LINDHARD PEDERSEN, TORBEN BO TOLDAM-ANDERSEN, AKSEL H. SØRENSEN, KURT BOE KJÆRGAARD, GRETHE BJERREGAARD OG JANN POULSEN

DCA RAPPORT NR. 148 · FEBRUAR 2019

AARHUS
UNIVERSITET

DCA - NATIONALT CENTER FOR FØDEVARER OG JORDBRUG

Frugt og bær – gode sorter til haven

Supplerende oplysninger og præciseringer (oktober 2019)

I bestræbelsen på at rapporten lever op til Aarhus Universitetets retningslinjer for transparens og deklareret samarbejde gives følgende supplerende oplysninger og præciseringer, som er udarbejdet i samarbejde mellem forsker(e) og AU/STs dekanat:

Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg er en privat forening, hvis formål er at fremskaffe og formidle viden om dyrkning, sortsvalg, kvalitet og anvendelse af frugt og bær i haverne samt sikre dialogen mellem universiteternes havebrugsforskning, privathavebrugets organisationer og erhvervsskolerne.

Følgende personer er medlemmer af Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg og er medforfattere på rapporten. Martin Jensen har været hovedforfatter og koordineret arbejdet med rapporten. Medforfatternes tilhørsforhold er ikke tydeliggjort i rapporten, men fremgår af oversigten nedenfor.

<u>Navn</u>	<u>Stilling</u>	<u>Ansættelsessted</u>
Martin Jensen	Seniorforsker	Institut for Fødevarer, Aarhus Universitet.
Hanne Lindhard Pedersen	Konsulent	Hortiadvice A/S
Torben Toldam-Andersen	Lektor	PLEN, Københavns Universitet.
Maren Korsgaard	Akademisk medarb.	Deltidsansat dels som Akademisk medarbejder på PLEN, Københavns Universitet, dels som Økologisk frugtkonsulent i VKST. Desuden Økologisk frugtavl og freelance have-skribent.
Aksel Sørensen	Pensioneret havearkitekt	Tidl. Haveselskabet, deltidsansat ved Lundhede Planteskole indtil planteskolen lukkede i 2018.
Grethe Bjerregaard	Redaktør	Kolonihaveforbundet
Jann Poulsen	Pensioneret havearkitekt	Tilknyttet Kolonihaveforbundet (ikke ansat)
Kurt Boe Kjærgaard	Faglærer	Jordbrugets Uddannelsescenter, Beder.

Rapporten er et fælles konsensus-arbejde mellem forfatterne, som hver især har bidraget med viden på deres område og har læst hele rapporten igennem og kommenteret med henblik på kvalitetssikring. Forfatterne er hver især hovedskribenter på følgende afsnit:

<u>Tema:</u>	<u>Hovedskribent</u>
Forord	Martin Jensen/DCA
Valg af sort	Maren Korsgaard
Klimakort	Hanne Lindhard Pedersen
Hvor stort bliver træet?	Maren Korsgaard
Æble (Malus domestica)	Maren Korsgaard
Søjleæbler	Hanne Lindhard Pedersen
Paradisæbler	Jann Poulsen
Pære (Pyrus communis)	Maren Korsgaard
Kvæde (Cydonia oblonga)	Maren Korsgaard
Lille japankvæde (Chaenomeles japonica)	Maren Korsgaard
Blomme (Prunus domestica)	Maren Korsgaard
Sødkirsebær (Prunus avium)	Hanne Lindhard Pedersen
Surkirsebær (Prunus cerasus)	Torben Toldam-Andersen

Rapporten er et fælles konsensus-arbejde mellem forfatterne, som hver især har bidraget med viden på deres område og har læst hele rapporten igennem og kommenteret med henblik på kvalitetssikring. Forfatterne er hver især hovedskribenter på følgende afsnit:

<u>Tema:</u>	<u>Hovedskribent</u>
Forord	Martin Jensen/DCA
Valg af sort	Maren Korsgaard
Klimakort	Hanne Lindhard Pedersen
Hvor stort bliver træet?	Maren Korsgaard
Æble (<i>Malus domestica</i>)	Maren Korsgaard
Søjleæbler	Hanne Lindhard Pedersen
Paradisæbler	Jann Poulsen
Pære (<i>Pyrus communis</i>)	Maren Korsgaard
Kvæde (<i>Cydonia oblonga</i>)	Maren Korsgaard
Lille japankvæde (<i>Chaenomeles japonica</i>)	Maren Korsgaard
Blomme (<i>Prunus domestica</i>)	Maren Korsgaard
Sødkirsebær (<i>Prunus avium</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Surkirsebær (<i>Prunus cerasus</i>)	Torben Toldam-Andersen
Mirabel (<i>Prunus cerasifera</i>)	Jann Poulsen
Fersken (<i>Prunus persica</i>)	Maren Korsgaard
Abrikos (<i>Prunus armeniaca</i>)	Maren Korsgaard
Valnød (<i>Juglans regia</i>)	Martin Jensen
Japansk valnød (<i>Juglans ailanthifolia</i>)	Martin Jensen
Morbær (<i>Morus</i>)	Martin Jensen
Hassel (<i>Corylus avellana</i>)	Martin Jensen
Ægte kastanie (<i>Castanea sativa</i>)	Lars Westergaard
Hyld (<i>Sambucus nigra</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Figen (<i>Ficus carica</i>)	Maren Korsgaard
Havtorn (<i>Hippophae rhamnoides</i>)	Kurt Boe Kjærgaard
Surbær (<i>Aronia melanocarpa</i>)	Martin Jensen
Solbær (<i>Ribes nigrum</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Ribs (<i>Ribes rubrum</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Stikkelsbær (<i>Ribes uva-crispa</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Hindbær (<i>Rubus idaeus</i>)	Aksel Sørensen
Sort hindbær (<i>Rubus occidentalis</i>)	Aksel Sørensen
Taybær (<i>Rubus hybrid</i>)	Aksel Sørensen
Vinbrombær (<i>Rubus phoenicolasius</i>)	Aksel Sørensen
Brombær (<i>Rubus fruticosus</i>)	Martin Jensen
Stikkelsbærkiwi (<i>Actinidia arguta</i>)	Kurt Boe Kjærgaard
Alm. bukketorn (<i>Lycium barbarum</i>)	Hanne Lindhard Pedersen
Blåfrugtet gedeblad (<i>Lonicera caerulea</i> var. <i>kamtschatica</i>)	Kurt Boe Kjærgaard
Vindrue (<i>Vitis vinifera</i> og hybrider)	Torben Toldam-Andersen
Vindrue til vinfremstilling	Torben Toldam-Andersen
Storfrugtet amerikansk blåbær (<i>Vaccinium corymbosum</i>)	Martin Jensen
Almindelig blåbær (<i>Vaccinium myrtillus</i>)	Martin Jensen
Tyttebær (<i>Vaccinium vitis-idaea</i>)	Martin Jensen
Storfrugtet tranebær (<i>Vaccinium macrocarpon</i>)	Martin Jensen
Jordbær (<i>Fragaria x ananassa</i>)	Maren Korsgaard
Skovjordbær (<i>Fragaria vesca</i>)	Maren Korsgaard
Resumé	Martin Jensen

Derudover har to planteskoler, Ole Pedersen (Planteskolen Vester Skovgård) og Bent Poulsen (pensioneret planteskoleejer, Planteskolen Bøgely) bidraget med faktuel viden om, hvilke sorter der kan købes i Danmark.

Grethe Bjerregaard har læst korrektur og lavet sproglige rettelser i hele dokumentet.

Aksel Sørensen har indsamlet og nummeret billeder.

FRUGT OG BÆR

- GODE SORTER TIL HAVEN

DCA RAPPORT NR. 148 · FEBRUAR 2019

AARHUS
UNIVERSITET

DCA - NATIONALT CENTER FOR FØDEVARER OG JORDBRUG

Martin Jensen, Maren Korsgaard, Hanne Lindhard Pedersen, Torben Bo Toldam-Andersen, Aksel H. Sørensen, Kurt Boe Kjærgaard, Grethe Bjerregaard og Jann Poulsen.

Aarhus Universitet

Institut for Fødevarer
Kirstinebjergvej 10
5792 Årslev

FRUGT OG BÆR

- GODE SORTER TIL HAVEN

Serietitel	DCA rapport
Nr.:	148
Forfattere:	Martin Jensen, Maren Korsgaard, Hanne Lindhard Pedersen, Torben Bo Toldam-Andersen, Aksel H. Sørensen, Kurt Boe Kjærgaard, Grethe Bjerregaard og Jann Poulsen
Udgiver:	DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug, Blichers Allé 20, postboks 50, 8830 Tjele. Tlf. 8715 1248, e-mail: dca@au.dk, hjemmeside: www.dca.au.dk
Fotograf:	Tak til udvalgets medlemmer og institutioner, som har stillet fotos til rådighed for denne rapport. Derudover takkes for eksterne fotobidrag side 39 japansk valnød og tekst for Castanea stillet til rådighed af Lars Westergaard (Westergårds Planteskole), samt for foto side 41 af hasselsorterne Zellernød og Lambert Filbert fra Ole Petersen (Vesterskovgård Planteskole)
Tryk:	www.digisource.dk
Layout:	Jette Illkjær, Aarhus Universitet
Udgivelsesår:	2019
	Gengivelse er tilladt med kildeangivelse
ISBN:	Trykt version 978-87-93787-25-4. Elektronisk version 978-87-93787-26-1
ISSN:	2245-1684

Rapporterne kan hentes gratis på www.dca.au.dk

Rapport

Rapporterne indeholder hovedsageligt afrapportering fra forskningsprojekter, oversigtsrapporter over faglige emner, vidensynteser, rapporter og redegørelser til myndigheder, tekniske afprøvninger, vejledninger osv.

Forord

Denne DCA rapport beskriver de mest velegnede frugt- og bærsorter til privathaveformål. Der er lagt vægt på, at sorterne er dyrkningssikre, frugtbare, robuste og smager godt.

Hensigten er dog også at inspirere til at prøve nye arter og sorter med tanke på kommende mulige klimaændringer og de muligheder, det kan give for frugt - og bær dyrkning i privathaven.

Rækkefølgen af frugt- og bærarterne i denne rapport er baseret på størrelsen af planterne, med større træagtige planter først, dernæst buske og sidst lave og krybende planter. Ud fra den plads, der er til rådighed i haven, vil man så let kunne få et overblik over de mulige arter, der kan anvendes.

Det er Privathavebrugets Frugt- og Bærudvalg, som har udvalgt og sammensat sortimentet. Udvalget består af konsulenter fra Kolonihaveforbundet og Gartnerirådgivningen, undervisere og forskere fra Jordbrugets Uddannelsescenter, Aarhus Universitet og Københavns Universitet samt andre fagpersoner.

Rapporten er udarbejdet med støtte fra Niels Esbjerg Fonden.

Yderligere information om udvalget og en række andre publikationer kan ses på hjemmesiden for **Frugt og bærudvalget for private haver**: <http://www.havensfrugt.dk/>

Niels Halberg,

Direktør, DCA – Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Indholdsfortegnelse	5
Valg af sort	7
Hvor stort bliver træet?	9
Æble (<i>Malus domestica</i>).....	10
Pære (<i>Pyrus communis</i>).....	21
Kvæde (<i>Cydonia oblonga</i>).....	26
Lille japankvæde (<i>Chaenomeles japonica</i>).....	26
Blomme (<i>Prunus domestica</i>).....	28
Sødkirsebær (<i>Prunus avium</i>).....	32
Surkirsebær (<i>Prunus cerasus</i>).....	34
Mirabel (<i>Prunus cerasifera</i>).....	35
Fersken (<i>Prunus persica</i>).....	36
Abrikos (<i>Prunus armeniaca</i>).....	37
Valnød (<i>Juglans regia</i>).....	38
Japansk valnød (<i>Juglans ailanthifolia</i>).....	39
Morbær (<i>Morus</i>)	40
Hassel (<i>Corylus avellana</i>).....	41
Ægte kastanje (<i>Castanea sativa</i>).....	42
Hylde (<i>Sambucus nigra</i>).....	43
Figen (<i>Ficus carica</i>).....	44
Havtorn (<i>Hippophae rhamnoides</i>).....	45
Surbær (<i>Aronia melanocarpa</i>).....	46
Solbær (<i>Ribes nigrum</i>).....	47
Ribs (<i>Ribes rubrum</i>).....	48
Stikkelsbær (<i>Ribes uva-crispa</i>).....	49
Hindbær (<i>Rubus idaeus</i>).....	50

Sort hindbær (<i>Rubus occidentalis</i>).....	52
Taybær (<i>Rubus hybrid</i>).....	52
Vinbrombær (<i>Rubus phoenicolasius</i>).....	53
Brombær (<i>Rubus fruticosus</i>).....	54
Stikkelsbærkiwi (<i>Actinidia arguta</i>).....	55
Alm. bukketorn (<i>Lycium barbarum</i>).....	56
Blåfrugtet gedeblad (<i>Lonicera caerulea</i> var. <i>kamtschatica</i>).....	57
Vindruer (<i>Vitis vinifera</i> og <i>hybrider</i>).....	57
Vindruer til vinfremstilling.....	59
Storfrugtet amerikansk blåbær (<i>Vaccinium corymbosum</i>).....	60
Almindelig blåbær (<i>Vaccinium myrtillus</i>).....	61
Tyttebær (<i>Vaccinium vitis-ideae</i>).....	62
Storfrugtet tranebær (<i>Vaccinium macrocarpon</i>).....	63
Jordbær (<i>Fragaria x ananassa</i>).....	64
Skovjordbær (<i>Fragaria vesca</i>).....	65

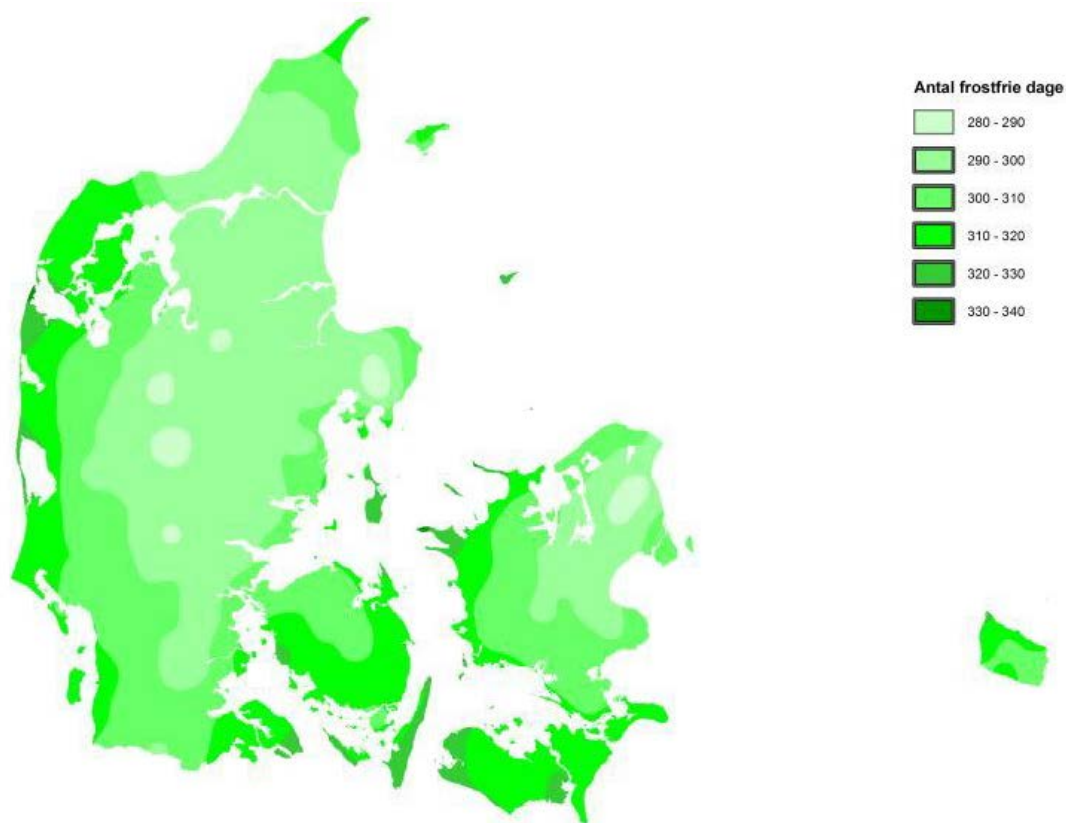
Valg af sort

Frugt og bær trives godt i det danske klima, og haverne rummer mange frugttræer og bærbuske. Der er dog forskel på klimaet, selv i vores lille land. Den vestlige del af landet får næsten dobbelt så megen nedbør som den østlige. Derfor vil man i Vestjylland få stor glæde af sorter, der er meget robuste mod svampesygdomme.

Tæt på kysterne er der mildt og lav risiko for sen frost i foråret. Her kan selv eksotiske arter som fersken og abrikos trives på friland. I de indre dele af landet, som Midtjylland, Midtfyn og Midtsjælland, er der større risiko for hård vinterfrost samt nattefrost i blomstringen. Her bør vælges hårdføre og sent blomstrende sorter. I den nordlige og indre del af landet er vækstsæsonen kortere, så her modner sorterne senere og meget sene æblesorter når ikke altid at modne. Se figur 1.

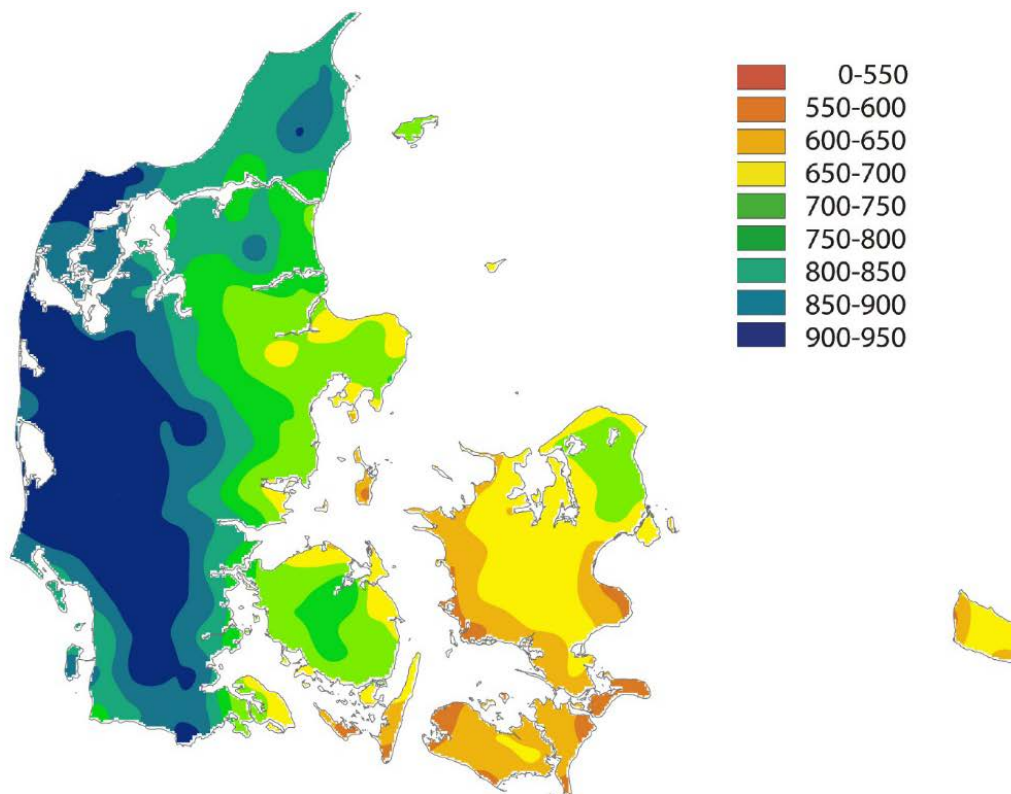
Giver sorten eller arten mest chance for succes i et let beskyttet klima eller primært anbefales til dyrkning i de mildeste klimaregioner i Danmark er dette nævnt specifikt. For enkelte sorter og arter, som er ret nye i Danmark og med kun lille dyrkningserfaring, er disse anført som prøvesorter. Grundstammer til podede træer er omtalt detaljeret med henblik på at opnå stor og sikker frugtsætning, og især tilpasse vækstkraften til nutidens ofte mindre haver. Bestøvningsoversigter for de vigtigste arter er ligeledes anført for at sikre bedst mulig frugtsætning.

Klimakort

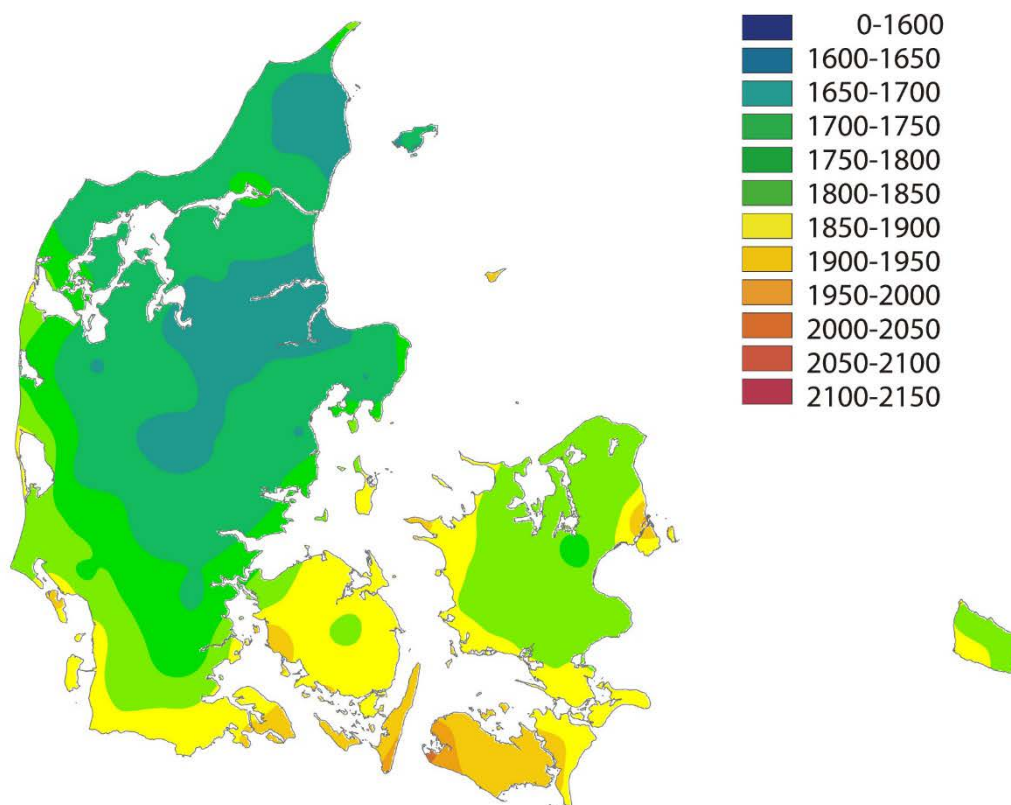

Figur 1. Kortet viser antal frostfrie døgn lavet på baggrund af data fra 1999-2006.

Kilde: Det Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Århus Universitet, på baggrund af data fra Danmarks Meteorologiske Institut.

Figur 2. Nedbør hele året i mm. Gennemsnit af 1999-2006.

Figur 3. Temperatursum med basistemperatur på 5 grader C i vækstperioden 1. april til 30. november. Gennemsnit af 1999-2006.

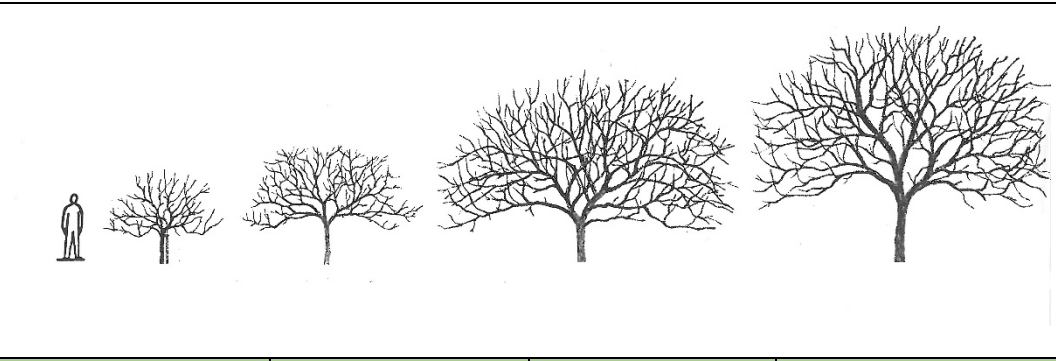
Hvor stort bliver træet?

Frugttræers størrelse bestemmes af voksestedet og sortens vækstkraft samt af træets rod, som kaldes grundstammen. Har du brug for et stateligt træ til gynge, eller et skyggetræ over havebordet, så plant et frugttræ på en kraftig grundstamme og af en kraftigt voksende sort. Bor du på sandjord eller i blæst er en kraftig grundstamme også bedst.

Skal du bruge et træ til en krukke eller et smalt espalier, skal du vælge et træ på svag grundstamme og en svagt voksende sort.

Du kan finde oplysninger om grundstamme og sorternes vækstkraft under hver frugtart.

Tabel 1. Størrelse af et udvokset frugttræ på forskellige grundstammer.

				
	Meget svage grundstammer (20-40 %)*	Svage grundstammer (40-60 %)*	Middelkraftige grundstammer (60-80 %)*	Kraftige grundstammer (80-100 %)*
Æblegrundstammer	M9, B9, M27	M26	M7, MM106	A2, MM111, Frøstamme/vildstamme
Pæregrundstammer		Kvæde C	Kvæde A, Kvæde 'Adams'	Pære-frøstamme
Blommegrundstammer	VVA-1	'Plumina'	'St. Julien A.', 'Wangenheim'	Myrobalan/Mirabelle-frøstamme
Kirsebærgrundstammer	'Weiroot 720' 'Gisela 3'	'Gisela 5'	'Colt'	<i>Prunus avium</i>

*) Relativ vækst i forhold til den kraftigste grundstamme

Æble (*Malus domestica*)

Det er så stor en glæde at plukke friske æbler hele efteråret, at man skal unde sig den fornøjelse. Selv den mindste have har plads til et par små æbletræer, de behøver bare et par kvadratmeter! Du kan selv bestemme størrelsen på æbletræet ved at kombinere grundstammens og sortens vækstkraft, se Tabel 1.

Plant æblerne et sted hvor nedfaldsfrugten ikke generer. Fugle og regnorme vil gerne fjerne dem for dig, hvis de lander i græsset eller i staudebedet.

Grundstammer

Frøstamme (vildstamme) giver meget kraftig vækst på god jord. Den bruges, hvor der ønskes store træer, eller hvor jorden er sandet og væksten derfor bliver for svag på de andre grundstammer. Træet kommer senere i bæring end ved podning på svagere grundstammer. De kraftige grundstammer **A2** og **MM111** vokser lidt svagere end vildstammer.

M7 har middelkraftig vækst. M7 har samme vækstkraft som **MM106**, men er sundere, derfor anbefaler vi æbler podet på M7 i denne vækstklasse. M7 giver middelstore, robuste træer.

M26 er en svagt voksende grundstamme med en passende vækst for træer i små haver, hvor jorden er god. Denne grundstamme kræver en støttepæl. M26 kan også bruges til espalier.

M9, **B9** og **M27** er meget svagt voksende grundstammer, som kan bruges, hvor der ønskes små træer f.eks. til terrasse eller espalier på god jord. Den allersvageste er M27, der er velegnet til krukke. Disse grundstammer kræver en støttepæl.

Æble. 'Alkmene'

Tabel 2. Æblesorter.

Sort	Brugsperiode						Frugt-størrelse	Farve	Spise- eller madæble	Egnet til espalier	Vækst-kraft	Pryd-værdi
	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.	Se- nere						
'Nanna'	X						Stor	Rød- stribet	Spise	Ja	Middel	
'Discovery'	X	X					Middel	Rød	Spise	Ja	Meget svag	Flot i høst
'Guldborg'*		X	X				Lille	Rød- stribet	Spise og mad	Ja	Middel	Elegant opret
'Rød Ananas'		X	X				Lille	Rød- hvid	Spise- og mad-	Ja	Svag	Smuk grenstruktur
'James Grieve'*		X	X				Store	Gul-rød	Spise og mad	Ja	Svag	
'Alkmene'		X	X	X			Middel	Rød-gul	Spise	Ja	Svag	Flot i høst
'Aroma'*		X	X	X			Stor	Rød-gul	Spise og mad	Ja	Middel	Harmonisk, flot i høst
'Holsteiner Cox'*		(X)	X	X	X	X	Stor	Rød-gul	Spise og mad	Nej	Kraftig	Store blomster
'Filippa'		(X)	X	X	X	X	Middel	Gul og rød	Spise og mad	Nej	Middel	Hængende
'Fredrik'			X	X	X	X	Middel	Gul og rød	Spise og mad	Ja	Middel	
'Belle de Boskoop'*				X	X	X	Stor	Gulbrun	Mad	Nej	Kraftig	Store blomster og blade
'Bramleys Seedling'				X	X	X	Stor	Grøn og rød	Mad	Nej	Meget Kraftig	Store blomster og blade

* Disse sorter findes også i røde typer.

Sorter

Let dyrkelige og mindre sygdomsmodtagelige æblesorter, nævnt efter tidlighed

'**Nanna**' er en ny sort, der modner allerede først i august. Den er mere robust end andre meget tidlige sorter, og de store rødstribede æbler er søde og saftige. Holdbarheden er kort.

'**Discovery**' modner i august-september og er en meget svagt voksende sort. Derfor anbefales en kraftig grundstamme som f.eks. frøstamme til fritstående træer. Frugten er lysende rød, har fin spisekvalitet og kan holde sig i en måneds tid. Sorten er robust mod skurv og meldug men modtagelig for frugttræskræft og skadedyret æblebladhveps.

'**Guldborg**' modner over 2-3 uger i september og er et opret og ret sundt træ. Frugten er gul med røde striber og har en fin, krydret smag. Kort holdbarhed. Guldborg er lidt følsom for både skurv, meldug og kræft.

'**Rød Ananas**' er et ret sundt træ og et meget populært haveæble på grund af frugtens fine mandelsmag og

tidlighed. Sorten har tendens til vekselbæring og skal udtyndes i år med megen frugt. Æblerne modner i september gennem flere uger på træet men holder kun kort efter plukning. 'Rød Ananas' er robust mod kræft og meldug men følsom for skurv.

'**James Grieve**' er en frugtbar sort. Frugten er grøn med en rødtribet solside, saftig og aromatisk. Den tåler ikke tryk så pluk den varsomt. Modner i september og har kort holdbarhed. 'James Grieve' er robust mod skurv, men følsom for meldug og kræft.

'**Alkmene**' er et efterårsæble, der modner fra midt i september og holder til december. En hollandsk klon af sorten kaldes 'Cevaal', den er rød og meget frugtbar og velegnet som bestøver. Æblet er middelstort, rødgult, sprødt, saftigt, sødt-syrligt med en kraftig "cox-agtig" aroma. Meget velsmagende. 'Alkmene' er meget robust over for skurv og meldug men er følsom for kræft og æbleøjeplet.

'**Aroma**' har en åben og opret vækst og er modstandsdygtig over for æbleskurv, meldug og kræft men følsom for æbleøjeplet. Frugterne er store, røde og gule, sprøde og saftige med en meget fin aromatisk smag. Holdbare til december.

'**Holsteiner Cox**' vokser kraftigt, er meget frugtbar og modstandsdygtig over for æbleskurv men lidt følsom for meldug og kræft. Frugterne er store, gule med en rød kind eller helt røde. Smagen er aromatisk og ligner 'Cox's Orange' meget men er lidt mere syrlig. Holdbare til marts. Blomsterne kan ikke bestøve andre sorter.

'**Filippa**' er et robust træ med lange, tynde og hængende grene. Det bærer frugterne yderst på grenene og er derfor uegnet til espalier. Frugten er gulgrøn med en lys, rød kind, saftigt med en fin aroma. Sorten er robust mod skurv, meldug og kræft, men frugten er følsom for sodplet. Holdbar til februar.

'**Fredrik**' er en robust sort men er endnu så ny, at vi ikke kender dens specifikke robusthed. Frugten er rød og gul, sprød, saftig og sød-syrlig med en svag aroma. Holdbar til januar.

'**Belle de Boskoop**' har stor værdi som prydtæ. Sorten har en udpræget tendens til kun at bære frugt hvert andet år. Det ret grove æble har navnlig værdi som madæble og frugten holder sig til marts-april. Blomsterne kan ikke bestøve andre sorter.

'**Bramleys seedling**' ("Varde æble") er et frugtbart, hårdført og flot træ med kraftig vækst. Frugten er grøn med en rød kind, syrlig og særlig egnet til madæble. Holdbar til marts-april. Blomsterne kan ikke bestøve andre sorter.

Æble. 'Aroma'

Æble. 'Bramley'

Æble. 'Rød Belle de Boskoop'

Æble. 'Discovery'

Æble. 'Filippa'

Æble. 'Fredrik'

Æble. 'Guldborg'

Æble. 'James Grieve'

Æble. 'Nanna'

Populære sorter der er mere modtagelige for sygdomme, og som derfor ikke er optimale i haven: 'Elstar', 'Gråsten', 'Ildrød Pigeon', 'Ingrid Marie', 'Cox's Orange'.

Faktaboks: Skurvresistens

Svampesygdommen æbleskurv giver pletter på frugter og blade og er årsag til dårligere kvalitet af frugterne og ringere vækst i træerne. Resistens mod æbleskurv har været vigtig i forædlingen af nye sorter. De tidligste sorters resistens var baseret på et gen fra *Malus floribunda*, denne resistens er nu nedbrudt, fordi skurvsvampen har udviklet nye racer, som kan bryde resistensen. Dette er sket for stort set alle de "skurv-resistente" sorter i Danmark, derfor anbefaler vi dem ikke længere i haven. De sorter, vi anbefaler, kan få skurv og andre skavanker men bliver ikke så syge, at det tærer på haveglæden.

Gamle danske æblesorter

Mange af de gamle danske æblesorter fortjener at blive dyrket mere end de gør. Er du interesseret i sorter med en lokal historie, så er her et lille udvalg af sorter, der både er robuste og velsmagende. Se flere sorter i æblekataloget "Gode, gamle æblesorter til haven" på www.pometet.dk

'Bodils æble' modner i august. Det er et sommeræble, der er bedst lige fra træet. Æblet er grønt med rødbrune striber, lille til middelstort, meget saftigt og aromatisk sød-syrligt; godt både som spise- og madæble.

Det er meget robust mod skurv, kræft, æbleøjeplet og meldug. 'Bodils æble' stammer fra Haderslev-egnen og har været kendt siden 1895.

'Antonius' modner fra sidst i august og æblet er holdbart til oktober-november.

Æblet er rødt på gul bund og middel til stort. Et velsmagende, aromatisk spiseæble og et godt madæble. Træet er meget robust mod skurv, kræft og meldug.

'Antonius' er en frøplante af 'Laxtons Superb' udvalgt i 1932 på Blangstedgård Forsøgsstation ved Odense. Sorten er opkaldt efter pomolog og professor Anton Pedersen.

'Arreskov' modner først i september og holder en måneds tid. Æblet er stort, grøngult med lidt orange striber. Æblet er meget saftigt, sødsyrligt med svag aroma. Et dejligt spiseæble der minder om 'Gråsten'. Træet er robust mod kræft og meldug men lidt følsomt for skurv. 'Arreskov' stammer fra Brændelydinge ved Faaborg og er fra ca. 1850.

'Maglemer' modner først i september og holder sig et par måneder. Æblet er lille til middelstort og rødtribet på grøngul bund. Det er sprødt, ret saftigt og sødt med en hindbæragtig aroma. Et godt spiseæble. Træet er robust mod meldug men lidt følsomt for skurv og kræft. 'Maglemer' stammer fra byen Maglemer på Lolland og er fra ca. 1810.

'**Kronprins Frederiks Taffelæble**' modner midt i september og holder sig et par måneder.

Æblet er lille, fladrundt og næsten helt rødt. Det er sprødt, saftigt, sødsyrligt med aroma som stjernefrugt. Et godt spise- og madæble. Træet er meget robust mod skurv og kræft men lidt følsomt for meldug. 'Kronprins Frederiks Taffelæble' stammer fra Ørslevkloster ved Viborg, først beskrevet i 1913. Navnet henfører til den senere konge Frederik den 8.

'**Vallekilde æble**' plukkes sidst i september. Det er spisemodent fra november til marts.

Æblet er stort, grønt med rødtribet kind. Det er sprødt, meget saftigt, sødsyrligt med svag aroma. Et godt spise- og madæble. Træet er robust mod skurv, kræft og meldug.

'Vallekilde æble' stammer fra Vallekilde i Odsherred og er fra ca. 1850.

Faktaboks: Cidersorter

God cider kan laves af mange forskellige æblesorter, og i udlandet er der tradition for at bruge særlige sorter til cider, bl.a. bittersøde sorter. En god balance mellem sukker, syre og bitterhed kan ofte fås ved at blande bittersøde, cidersorter med søde spiseæbler, ca. halvt af hver. Bittersøde æblesorter trives fint i Danmark. Frugtbare og robuste, bittersøde cidersorter er bl.a. '**Tremletts Bitter**', der modner først i september og '**Major**', der modner sidst i september.

Faktaboks: Æbleallergi

Mange er allergiske overfor friske æbler. Nogle æblesorter har dog et meget lavt indhold af de allergifremkaldende aminosyrer som f.eks. sorterne '**Santana**' og '**Gloster**', som tåles af nogle allergikere. Begge sorter er dog meget sygdomsmodtagelige og dermed vanskelige at dyrke i haven. I Tyskland har de erfaring for at '**Belle de Boskoop**' og '**Gråsten**' kan tåles af allergikere, og '**Belle de Boskoop**' trives fint i haven.

Bestøvning af æbler

For at danne frugt skal æblesorter bestøves af en anden sort. Tabellen viser hvilke sorter, der kan bestøve hinanden, forudsat at de blomstrer samtidigt. Paradisæbler er også meget velegnede som bestøversorter.

Tabel 3. Bestøvningsoversigt for æbler

Plantet Sort	Bestøversort												Blomstringstid
	'Alkmene'	'Aroma'	'Belle de Boskoop'	'Bramley'	'Discovery'	'Filippa'	'Fredrik'	'Guldborg'	'Holsteiner Cox'	'James Grieve'	'Nanna'	'Rød Ananas'	
'Alkmene'	0	X	0	0	X	X	X	X	0	X	X	X	TM
'Aroma'	X	0	0	0	X	X	X	0	0	X	X	0	M
'Belle de Boskoop'	X	X	0	0	X	X	X	0	0	X	X	0	M
'Bramleys Seedling'	X	X	0	0	X	X	X	0	0	X	X	0	MS
'Discovery'	X	X	0	0	0	X	X	X	0	X	X	X	TM
'Filippa'	X	X	0	0	X	0	X	0	0	X	X	0	M
'Fredrik'	X	X	0	0	X	X	0	0	0	X	X	0	MS
'Guldborg'	X	0	0	0	X	0	0	0	0	0	X	X	T
'Holsteiner Cox'	X	X	0	0	X	X	X	0	0	X	X	0	MS
'James Grieve'	X	X	0	0	X	X	X	0	0	0	X	0	MS
'Nanna'	X	X	0	0	X	X	X	X	0	X	0	X	TM
'Rød Ananas'	X	0	0	0	X	0	0	X	0	0	X	0	T

T= Tidlig, TM= Tidlig til middel, M= Middel, MS= Middel til sen
 X= Kan bestøve hinanden 0= Er dårlige bestøvere for hinanden.

Søjleæble

Søjleæbletræer får kun korte sidegrene og de fleste er frugtsporer. Træerne fylder kun lidt i bredden, har søjleform og frugten siddende tæt på stammen. De stammer fra en mutation i 1960'erne af sorten 'McIntosh' fra Canada. Den første forædlingsserie blev kaldt Ballerina-træer. Hidtil har træerne mest været brugt til pryddformål, men nu er der forædlet flere sorter med frugter, som har en god spisekvalitet. Hvis træerne podes på en kraftig grundstamme og har god vand- og gødningstilførsel kan det bevirke, at der kommer flere sidegrene af mere end 20 cm længde

Sorter

'Starcats' får en middelstor, rødtribet, sprød frugt, som er syrlig og saftig. Den modner midt i september. Træet er robust over for sygdomme. I gødet og vandet plantageplantning uden beskæring har sorten fået 2-4 opretvoksende sidegrene. Hvis en perfekt søjletræsform ønskes opretholdt, skal disse side grene fjernes.

'Greencats' får et middelstort, grønt æble, som er saftigt, fast og sprødt. Frugten modner omkring 1. november og egner sig til lagring. Et robust træ der uden beskæring ofte sætter en enkelt kraftig, opretvoksende sidegren, som skal fjernes, hvis den perfekte søjletræsform ønskes opretholdt.

Prydæble, herunder paradisæble

Prydæbler er nært beslægtede med spiseæbler. De bruges til bestøvning af spiseæbletræer, da de er meget blomsterrige og gode træer for bier. Prydæbler har væsentlig mindre frugter end æbler men større indhold af pektin (der sikrer, at gelé nemt stivner). Frugterne kan syltes hele, bruges til gelé, marmelade, udtræk i alkohol (bitter) og vin. Der dyrkes en hel del forskellige prydæbler, herunder bærcæble (*Malus baccata*), manchurisk prydæble (*Malus mandschurica*), japansk paradisæble (*Malus floribunda*) og kinesisk paradisæble (*Malus spectabilis*) og der findes flere hundrede sorter. De omtalte har forholdsvis store frugter, velegnet til husholdningen.

Sorter

'Brandkjaer' har stiv grenopbygning og opret vækst. De mange blomster er hvide, bladene er grønne, frugterne er røde og 2-3 cm og bliver siddende på træet længe. Frugten er god til syltning, gelé, samt udtræk i alkohol. Er et meget sundt træ.

'Evereste' er et lille træ med let spredende, overhængende vækst. Blomsterne er rød/rosa-hvide og bladene grønne. Frugten er rødgul, 2 cm. Fin til gelé og syltning.

'Golden Henry' er et mindre træ/en lille busk. Blomsterne er hvide, bladene grønne og frugterne gule, 2-3 cm. Frugterne smides hen på vinteren. Frugterne giver en gul gelé.

'Hyslop' er kraftigt voksende med overhængende vækst, et iøjnefaldende træ. Blomsterne er hvide, store og dufter. Bladene er store, grønne. Frugten er gul-rød, stor, 3-4 cm. Fin til gelé og som hele syltede frugter. Både blomster og frugt kan udtrækkes i alkohol, der får en blød, fin, aromatisk smag.

'Red Sentinel' er et lille træ med middeltidlig blomstring. Blomsterne er hvide, bladene grønlig, frugten dybrød, 3 cm stor og kan spises som frisk frugt fra træet. Frugten er uden blomst, indsunket, afstumpet og bliver siddende længe på træet.

Paradisæble. Malus 'Hyslop'

Paradisæble. Malus 'Red Sentinel'

Søjleæble. 'Greencats'

Pære (*Pyrus communis*)

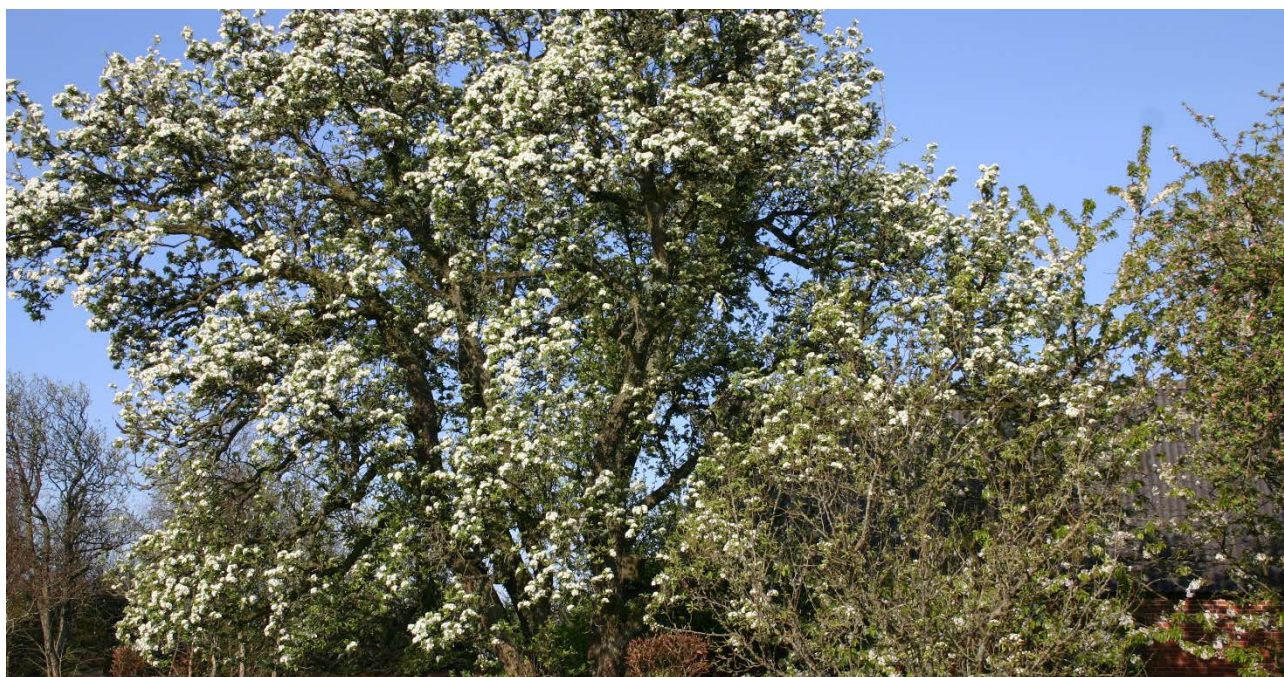
Mange pæretæer er blevet fældet i de danske haver i de seneste år, ofte på grund af angreb af pæregitterrust. Det er ærgerligt, for pærer, der har fået lov at modne på træet, er en langt større oplevelse end dem fra butikkerne. Der er desværre ingen pæresorter, der er resistente mod gitterrust, men de sorter vi anbefaler her er generelt ret robuste mod svampesygdomme. Pære vil trives fint som espalier under et stort tagudhæng, hvor der er så tørt, at gitterrusten ikke kan angribe træet. Et andet problem i pære er pærebladgalmiden, der også giver galler på bladene. Den trives også under et tagudhæng, men kan evt. fjernes ved at plukke alle de angrebne blade af.

Ved køb af pæretæer på kvædegrundstammer skal man være opmærksom på, om sorten er podet på en mellemstamme af 'Clara Frijs', for ikke alle sorter kan vokse direkte på en kvædegrundstamme. Derfor sætter man en "mægler" ind i form af sorten 'Clara Frijs', som både kan vokse sammen med kvæde og med alle andre pæresorter. Så er man sikker på at få et træ, der vil vokse.

Til pærer anbefales følgende grundstammer

Frøstammer (vildstammer) giver meget kraftig vækst på god jord. Den bruges, hvor der ønskes store træer, eller hvor jorden er sandet og væksten derfor bliver for svag med kvæde A. Der kan forekomme problemer med rodsrud, som bør fjernes. På frøstamme giver træet frugt efter 4-6 år.

Kvædegrundstammer giver træerne middelkraftig til svag vækst og der går 2-3 år inden træerne bærer frugt. Til nogle sorter bruges mellempodning af 'Clara Frijs' for at sikre forenelighed mellem kvæde-grundstammen og sorten. 'Kvæde C' er den svageste grundstamme, 'Kvæde Adams' og 'Kvæde A' er middelkraftige.

Pære

'Gråpære' Pære.

'Carola' Pære.

'Coloree de Juillet'

Pære. 'Pierre Corneille'

Pære. 'Concorde'

Tabel 4. Pæresorter

Pærer	Brugsperiode						Egnet til espalier	Vækstkraft	Kræver mellem-podning? *)
	Juli	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec			
'Colorée de Juillet'	x	x					x	Svag	Ja
'Anna'			x	x			x	Middel	Ukendt
'Concorde'			x	x	x	x	x	Middel	Ukendt
'Conference'			x	x	x	x	x	Middel	Ja
'Carola'			x	x				Kraftig	Ukendt
'Gråpære'			x	x				Kraftig	Ja
'Pierre Corneille'			x	x	x		x	Svag	Nej

*) Hvis materialet er virusfrit er mellempodning ikke aktuel.

Sorter

De omtalte sorter er let dyrkelige og robuste mod pæreskurv. De er dog mere eller mindre følsomme for pæregitterrust.

'**Colorée de Juillet**' er et robust og hårdført, svagt voksende træ, som kommer tidligt i bæring. Pærerne modner allerede i juli-august og skal helst spises fra træet, de er kun gode i få dage. Ret robust mod gitterrust.

'**Anna**' er en sund og frugtbar norsk sort, der modner sidst i september. Pæren er stor og gulgrøn med god smag og lidt grynet kød. Modner samtidigt med 'Concorde', men 'Anna' trives bedre end denne på lidt køligere steder.

'**Concorde**' er et meget sundt træ med opret vækst og middelstor, aflang frugt. Ligner 'Conference', men har glat skræl. Frugtkødet er fint, saftigt og sødt. En dejlig og holdbar spisepære.

'**Conference**' er meget frugtbar, sund og let dyrkelig. Frugtudynding er ofte nødvendig for at få en god frugstørrelse. Den lange pære har en meget fin spisekvalitet og er meget holdbar.

'**Carola**' er en frugtbar, sund sort. Pæren er middelstor, rund og velsmagende.

'**Gråpære**' er hårdfør og kan blive et meget stort, rigt blomstrende og meget dekorativt træ. Frugten er lille, sød og saftig med en krydret smag. Fin kvalitet og egnet til syltning. Sorten kan ikke bestøve andre sorter. Noget følsom for gitterrust.

'**Pierre Corneille**' er et svagt voksende, sundt og frugtbart træ. De middelstore frugter er søde, saftige og har en krydret aroma.

Populære sorter, der er mere modtagelige for sygdomme, og som derfor ikke er optimale i haven

'Clapps Favorite', 'Clara Frijs', 'Grev Moltke', 'Herrepære' og 'Doyenné du Comice'.

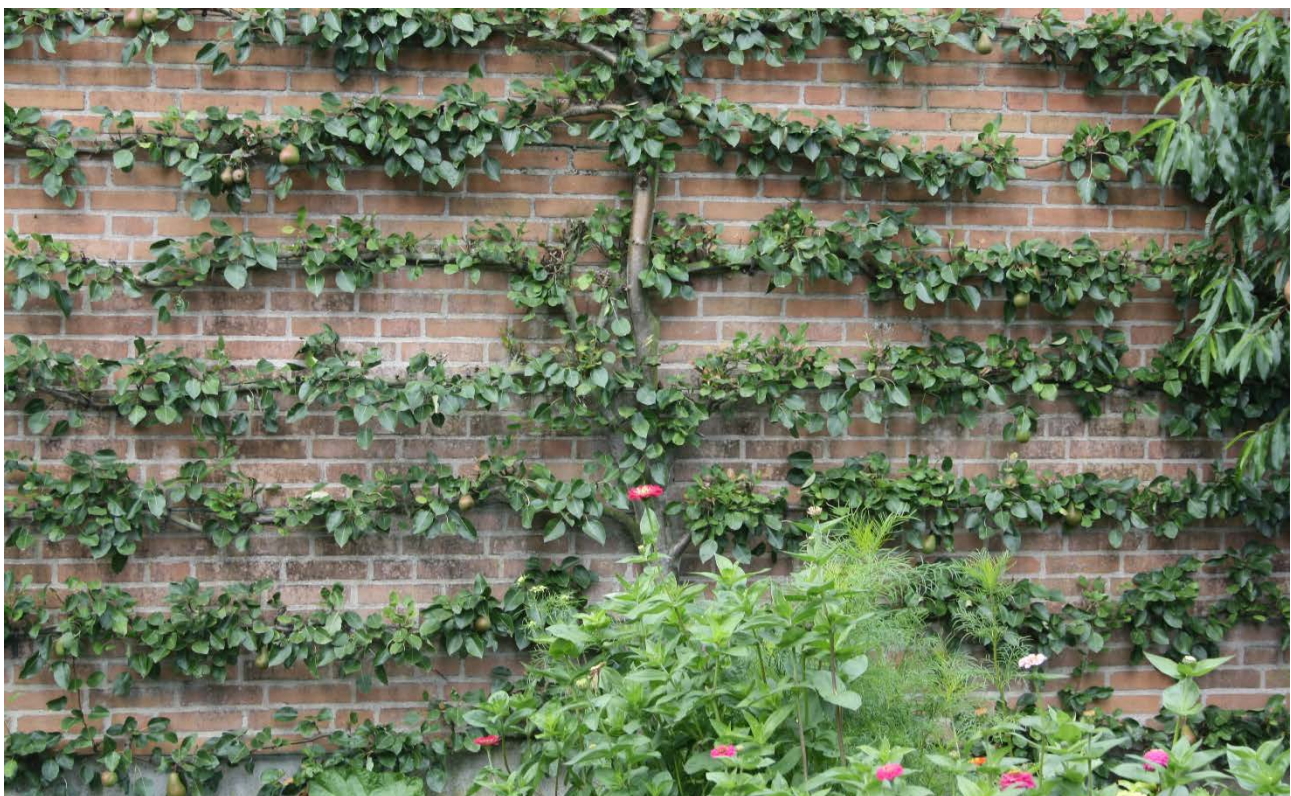
Bestøvning af pærer

For at give god frugtsætning skal en pæresort bestøves af en anden sort. Tabellen viser hvilke sorter, der kan bestøve hinanden, forudsat at de blomstrer samtidigt.

Tabel 5. *Bestøvningsoversigt for pærer*

Plantet Sort	Bestøversort							Blomstringstid
	'Coloree de Juillet'	'Anna'	'Concorde'	'Conference'	'Carola'	'Gråpære'	'Pierre Corneille'	
'Coloree de Juillet'	0	X	X	0	0	0	X	M
'Anna'	X	0	X	0	0	0	X	M
'Concorde'*	X	X	0	0	0	0	X	M
'Conference'*	0	0	0	0	X	0	0	T
'Carola'	0	0	0	X	0	0	0	T
'Gråpære'	X	X	X	0	0	0	X	MS
'Pierre Corneille'	X	X	X	0	0	0	0	MS

**) delvist selvbestøvende T= Tidlig, M= Middel, MS= Middel til sen
X= Kan bestøve hinanden 0= Er dårlige bestøvere for hinanden*

Pæreespalier

Kvæde (*Cydonia oblonga*)

Der findes flere arter af kvæde. Æblekvæde og pærekvæde er af arten *Cydonia oblonga*, som er et lille træ. Frugterne er ens, bortset fra formen. Æblekvæde er meget frugtbar, pærekvæde er mindre frugtbar. Kvæde blomstrer i juni med smukke, lyserøde blomster. Frugterne er aromatiske og velduftende, hårde og syrlige og kan ikke spises rå. De er fortræffelige til marmelade, saft, vin og kvædebrød. Kvæde podes på kvæde eller tjørn. Den er selvbestøvende.

Sorter

'**Konstantinopel**' er en robust æblekvæde, der modner sidst i oktober.

'**Vranja**' er en aromatisk pærekvæde med kraftig, opret vækst. Modner sidst i oktober.

'**Portugisisk Pærekvæde**' har kraftig vækst og en stor og lidt knudret frugt. Modner tidligt, normalt i september.

Lille japankvæde (*Chaenomeles japonica*)

Lille japankvæde er en busk. Frugten modner i august-september og anvendes på samme måde som æble- og pærekvæde.

Sorter

Der findes mange flotte prydsorter.

'**Cido**' er en kraftig busk med ferskenfarvede blomster og æblestore, gule frugter. Sorten sætter mange rodskud.

Kvæde. Cydonia oblonga

Æblekvæde. Cydonia oblonga

Pærekvæde. Cydonia oblonga

Japankvæde. Chaenomeles japonicum

Blomme (*Prunus domestica*)

Hvis du vil smage en blomme, som den virkelig smager, så må du dyrke den selv. Den saftige og aromatiske frugt er fantastisk, mens det man kan købe i butikker er en bleg skygge af blommens potentiale. I haven høres ofte om to problemer med blommetræer: De giver for få eller for mange frugter. Blommer er dog så stor en fornøjelse, at man må lære at tynde i frugten i de store "blommeår", det giver større chance for at få frugt af god kvalitet hvert år. Blommer skal have en håndbreddes plads på grenen for at blive store og velsmagende. Blommebladhvæpse og blommeviklere kan forstyrre fornøjelsen ved blommer i haven. En god bestand af musvitter og mejser kan forebygge disse skadedyr, og en feromonfælde i træet kan måske fange blommeviklerne.

Til blommer anbefales følgende grundstammer

Myrobalan grundstammer er frøplanter af mirabel (*Prunus cerasifera*) og giver et meget kraftigt voksende træ. Den bruges, hvor man ønsker store træer. Tåler bedre fugtige jorde, men giver ofte mange rodkud, som bør fjernes.

'**St. Julien A**' er en kræge (*Prunus domestica* subsp. *insistitia* (L.)), der giver en middelkraftig vækst med kun få rodkud. Den anvendes hvor man ønsker frugtbare træer med moderat vækst.

'**Wangenheim**' er en kræge, der har ca. 30 % mindre vækst end 'St. Julien A'.

'**Plumina®Ferienain**' er en krydsning af *P. besseyi* x *P. cerasifera*. Giver middelsvag vækst, lidt tidligere modning og sødere frugter.

'**VVA-1**' er en meget svagt voksende blommegrundstamme, der anvendes til såkaldte dværg-blommetræer. Grundstammen kræver god jord, støttepæl og vanding.

Blomme. 'Rivers Early Prolific'

Tabel 6. Blommesorter

Frugtbare blommesorter, der kræver udtynding:								
Sorter	Blomstrings-tid	Selvbestøvende	Høsttid			Farve	Størrelse	Vækstkraft
			Aug.	Sep.	Okt.			
'Rivers Early Prolific'	Tidlig	Delvis	X			Blå	Lille	Middel
'Opal'	Tidlig	Ja	X			Blårød	Lille middel	Middel
'Hanita'	Middel	Ja	X	X		Mørkeblå	Stor	Kraftig til middel
'Emma Leppermann'	Tidlig	Ja	X			Rødorange	Middel-stor	Middel
'Stanley sveske'	Sen	Ja		X	X	Blå	Middel	Middel
'Victoria'	Middel	Ja		X		Rødgul	Middel	Svag
'Tophit'	Tidlig	Ja		X		Blårød	Stor	Middel til kraftig
'Mirabelle Nancy'	Middel	Ja		X		Gul	Meget lille	Middel
Sorter, der kræver god bestøvning:								
Sorter	Blomstrings-tid	Selvbestøvende	Aug.	Sep.	Okt.	Farve	Størrelse	Vækstkraft
'Oullins Reine Claude'	Middel	Delvis	X	X		Gul	Middel-stor	Kraftig
'Ive'	Middel	Nej	X	X		Blårød	Stor	Middel
'Jubileum'	Middel	Nej		X		Blårød	Stor	Middel
'Sort Reine Claude'	Sen	Nej		X		Sortrød	Middel	Svag
'Grøn Reine Claude'	Sen	Nej		X		Gul	Lille	Kraftig
'Valor'	Middel	Nej		X	X	Mørkeblå	Stor	Middel
'Italiensk sveske'	Sen	Delvis		X	X	Blå	Lille	Middel

Sorter

Sorter, som kræver udtynding

'**Rivers Early Prolific**' er en hårdfør, konstant bærende sort. Sorten modner tidligt og smager godt, men frugterne er små. Tidlig blomstring, delvis selvbestøvende.

'**Opal**' er en god havesort, men den sætter ofte så mange frugter, at det er nødvendigt at udtynde dem for at få en god frugtstørrelse. Sorten modner i august og har en meget fin smag. Tidlig blomstring, selvbestøvende og god bestøversort.

'**Hanita**' har en middel til kraftig vækst og stabil frugtbarhed. Frugten er en stor, mørkeblå sveskeblomme af god kvalitet. Middeltidlig blomstring, selvbestøvende og god bestøversort.

'**Emma Leppermann**' er en gammel sort med opret, kompakt vækst. Blommerne er store, smukt rødorange og modner over flere uger i august. Frugten er sød og saftig med syrlig hud. Tidlig blomstring, middel frugtbar, selvbestøvende.

'**Stanley Sveske**' har en middelkraftig vækst, den er frugtbar med stor og tidlig bæring. Frugten er en stor

sveskeblomme. Den er mere sikker i bæringen end 'Italiensk Sveske', men kvaliteten er knapt så god. I dårlige somre er blommen lidt tør med en jævn spisekvalitet. Sen blomstring, selvbestøvende.

'**Victoria**' er den mest dyrkede havesort. Den giver næsten altid så mange frugter, at udtynding er nødvendig for at opnå den rigtigt gode kvalitet og milde smag. Middeltidlig blomstring, selvbestøvende og god bestøversort.

'**Tophit**' er en ny sort med hængende vækst og højt, tidligt udbytte. Store, blå til rødlige blomster med god, krydret og aromatisk smag. Moden midt i september. Tidlig blomstring, selvbestøvende.

'**Mirabelle Nancy**' er en gammel sort der - på trods af navnet - er en blomme med små, gule, aromatiske frugter, der er velegnede til syltning. Frugterne er velsmagende, søde med let krydret, abrikosagtig smag. Frugtkødet slipper stenen let. Modner først i september og har middelkraftig vækst, er sund og frugtbar. Middeltidlig blomstring, selvbestøvende.

Sorter, der kræver god bestøvning

'**Oullins Reine Claude**' er kendt som den gule 'Reine Claude'. Den kan være meget frugtbar, men der kan gå op til 10 år, inden den bliver det. En fin, stor, gul blomme. Middeltidlig til sen blomstring. Delvis selvbestøvende.

'**Ive**' har moderat trævækst og stabil frugtbarhed. Frugten er stor og blå. Spisekvaliteten er god. Middeltidlig blomstring. Kræver fremmedbestøvning.

'**Jubileum**' har opret trævækst med spidse grenvinkler der let flækker. Blommerne er store og blårøde med en meget god spisekvalitet med fast frugtkød og en god sød/syrlig smag. Middeltidlig blomstring. Kræver god bestøvning.

'**Sort Reine Claude**' er et bredtvoksende træ. Frugten er saftig med en god smag og modner midt i sæsonen. Sen blomstring. Kræver fremmedbestøvning.

'**Grøn Reine Claude**' er et bredkronet træ der kan være længe om at komme i bæring. Det er måske den sødeste og lækreste af alle vore blommer. Sen blomstring. Kræver god bestøvning af anden sort.

'**Valor**'. Kraftigt voksende, tidligt bærende sort, som modner omkring 1. oktober. Frugten er stor, oval og blåviolet. Blommen er fast med god smag. Middeltidlig blomstring. Kræver fremmedbestøvning.

'**Italiensk Sveske**'. Den smagsmæssigt bedste og mest kendte sveskeblomme. Udbyttet kan være meget svingende fra år til år. Umodne frugter har en tendens til at falde af træerne. Sorten kan i kølige egne give lavt udbytte. Sen blomstring. Delvist selvbestøvende.

Bestøvning af blommer

Mange blommesorter kræver bestøvning af en anden sort for at sætte frugt.

'**Hanita**', '**Opal**' eller '**Victoria**' anbefales som bestøversorter. Disse sorter er desuden selvbestøvende. Blomstringstidspunktet er angivet som tidlig, middel eller sen. For at kunne bestøve andre sorter skal blomstringsperioden være den samme eller lige før.

Faktaboks: Kræge

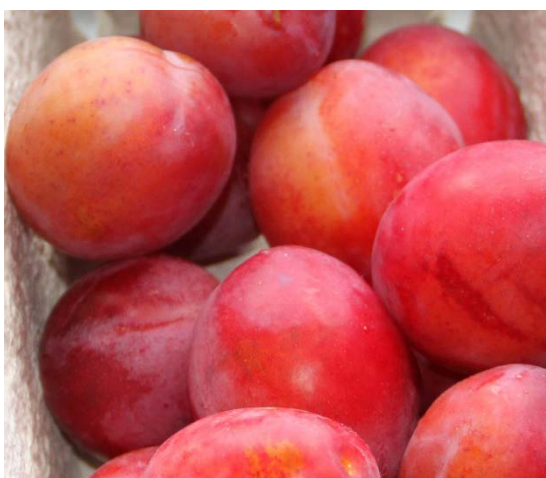
Kræge (*Prunus domestica* subsp. *insititia*) er en underart af blomme og vokser vildt i Danmark, især i Sydøstdanmark i levende hegn og skovbryn. Træet er lille, ofte buskformet, breder sig ved rodkud og kan have grentorne. Kræge ligner slåenfrugten, er blåduget, lille og rund, men smager sødt som blomme. Den indeholder dog også en del tanniner, som man kender det fra slåen; derfor er kræger meget velegnede til blommevin og syltning. Kræge kan med lidt held findes på planteskoler, men finder man en god, vild kræge, kan man flytte et lille rodkud ind i haven. Klonerne 'Bruserup' og 'Skelby' giver store og velsmagende kræger. Planten er velegnet til krat og uklippede hække.

Blomme. 'Grøn Reine Claude'

Blomme. 'Tophit'

Blomme. 'Victoria'

Blomme. 'Jubileum'

Sødkirsebær (*Prunus avium*)

Sødkirsebær er en af havens lækreste frugter og kaldes ofte moreller. De tidligste modner først i juli og de seneste indtil sidst i august. De nævnte sorter er enten selvbestøvende eller kan bestøves af alle de andre sorter.

Grundstammer til sød- og surkirsebær

Frøplanter af *Prunus avium* subsp. *avium* (fuglekirsebær) er den mest almindelige grundstamme. De giver en kraftig vækst og træerne er 5-8 år gamle, før de giver frugt.

'**Colt**' giver noget svagere træer end frøstammer og er den mest brugte grundstamme i Danmark. Træerne bliver normalt frugtbare i en yngre alder (3-5 år).

'**Gisela 5**' giver små træer, der er meget frugtbare. Den fås ikke altid og kun til få sorter, men er værd at prøve, hvis der ønskes små træer.

Svagere grundstammer findes men er normalt ikke tilgængelige.

Sorter

'**Early Star**' er en ny, tidlig, selvbestøvende sort. Sorten er meget produktiv og bærrerne er store, hjerteformede, mørkerøde, revnefaste, søde og sprøde. Pas meget på at fuglene ikke tager bærrerne inden de modner.

'**Stella**' har middelkraftig vækst med en rund krone. Sorten er meget udbredt i haverne, fordi det var den første selvbestøvende sort på markedet. Den er frugtbar, har et stort, fint bær, der modner midt i sæsonen. Smagen er sød og bærrerne sprøde.

'**Sunburst**' har middelkraftig til kraftig vækst. Frugten er stor, noget blød og revnetilbøjelig. Den modner midt i sæsonen.

'**Skeena**' har god forgrening og udbredt vækst. Sorten er produktiv og bærrerne er mørkerøde, faste og har en fin smag.

'**Merton Late**' er et svagt voksende, meget frugtbart træ, hvor bærrerne kan sidde på træet længe. Træet er meget dekorativt med mange små, lysende bær i august måned. Kræver fremmedbestøvning.

'**Sweetheart**' er et kraftigt voksende, højtydende, selvbestøvende og sundt træ. Store mørkerøde, faste, sprøde, søde og saftige bær. Meget sent modnende.

Tabel 7. Sødkiisebærsorter

Sort	Modningstid	Frugt farve	Frugt-størrelse	Frugt-barhed	Revne-tilbøjelighed	Selv-bestøvende
'Early Star'	Juli	Mørkerød	Stor	Stor	Lille	Ja
'Stella'	Sidst i juli	Rød	Stor	Middel	Middel	Ja
'Sunburst'	Først i august	Rød	Stor	Stor	Stor	Ja
'Skeena'	Først i august	Rød	Stor	Stor	Lille	Ja
'Merton late'	Midt i august	Rødgul	Lille	Stor	Lille	Nej
'Sweetheart'	Sidst i august	Rød	Stor	Stor	Lille	Ja

Sødkiisebær. 'Skeena'

Surkiisebær. 'Stevnsbær'

Surkirsebær (*Prunus cerasus*)

Surkirsebær er meget velegnede til en privat have. Alle sorter, der dyrkes her i landet, er selvbestøvende, det vil sige, at et enkelt træ er nok for at give et godt udbytte. Desuden bliver træerne ikke så voldsomme som sødkirsebær og har med deres tyndere mere hængende grene et lettere udtryk. Prydværdien er høj med hensyn til både blomstringen, som kan være meget overdådig, og løvet, der udvikler kraftige og meget smukke efterårsfarver. Det er ikke bær man nyder direkte fra træet, men de er uovertrufne i mad, kager og forarbejdede til saft og vin.

Sorter

'**Skyggemorel**' er den mest plantede sort i haverne. Bærrene er ret store. Træerne er rundkronede, frugtbare, men modtagelige for svampesygdommen grå monilia, som ødelægger blomster og grene. Syge grene skæres væk, ellers overlever træet ikke.

'**Kirsa**' er svagtvoksende og modstandsdygtig mod sygdomme. Bærrene er små, mørkerøde og syrlige med god smag.

'**Stevnsbær**' har små bær af meget høj kvalitet. God sundhed men modtagelig for kirsebærbladplet, hvorfor god ventilation og åbne træer er vigtigt. Velegnet til både mad, saft, vin og snaps.

'**Safir**' er et frugtbart og ret robust lille træ. Bærrene modner i juli og er store og bløde med middelgod smag.

'**Debreceni**' er en ungarsk sort som modner tidligt med middelstore, røde bær. Smagen er mild og god. Egner sig pga. den milde syre godt til frisk saft og som dessertbær. Kræver bestøvning med en tidligt blomstrende sort. Middel til kraftigt voksende.

Tabel 8. Surkirsebærssorter

Plantet sort	Modningstid Juli-august			Frugtstørrelse			Trævækst	
	Tidlig	Middel	Sen	Lille	Middel	Stor	Svag	Middel
'Skyggemorel'		X			X		X	
'Stevnsbær'			X	X				X
'Kirsa'		X		X			X	
'Safir'	X					X	X	
'Debreceni'	x				x			x

Mirabel (*Prunus cerasifera*)

Storfrugtet mirabel, som omtales her, er forædlede sorter af de vildtvoksende typer, som findes i mange læhegn. Storfrugtet mirabel er selvsteril og kræver derfor, at der er en anden sort til stede for at danne frugter. Ofte er de rigt bærende. Det er nøjsomme træer, som ikke kræver noget særligt af jordbunden. Frugterne kan syltes som hele frugter og anvendes til grød og gelé. Umodne frugter kan i juni/juli syltes som oliven.

Sorter

'**Carlsen Skiødt**' er en kraftigt voksende sort. Frugterne modner middeltidligt (midt i august) og er store, skinnende og mørkerøde.

'**First**' er middelkraftig, ikke helt hårdfør. Frugterne er store, gule og velmagende, rundt tilspidsede og modner tidligt.

'**Magda Jensen**' er en tidligt bærende, kraftigt voksende sort. Frugterne er mørkerøde, middelstore, runde, saftige og modner tidligt (sidst i juli).

'**Komet**' er et prydtæ med mange blomster på hængende grene, der gør at den ligner en "komet". Træet er middelkraftigt voksende. Frugterne er store, rundt tilspidsede, blåårøde ved modenhed, velmagende og modner fra først i august. Bliver på svag grundstamme et moderat stort træ i haven.

Mirabel. Prunus cerasifera

Fersken (*Prunus persica*)

Fersken dyrkes under danske forhold bedst espalieret op ad en sydmur eller i væksthuse. Til begge formål er sorter med moderat vækstkraft at foretrække. Den udbredte ferskenblæresyge kan forebygges, dels ved at vælge de mest modstandsdygtige sorter, dels ved at undgå, at de unge blade udsættes for vand. Desuden fjernes alle angrebne blade. Ferskenblæresyge optræder stort set ikke i væksthuse eller under et stort tagudhæng. De omtalte ferskensorter er selvbestøvende. Grønne valnødder er meget velegnede til fremstilling af snaps. Høst ca. 1 august inden nøden udvikler skal.

Sorter

'Riga' modner meget tidligt, midt i juli. Lille, gulrød, lodden fersken med hvidt kød og god smag. Er meget frugtbar og kræver udtynding. Store, lyserøde blomster. God vinterhårdførhed og robust mod ferskenblæresyge. Egnede til sydmur og friland.

'Birkjær' er ret tidlig moden, sidst i juli. Stor rød, let dunet fersken med gult kød. Saftig og god med klassisk ferskensmag. Trives bedst på en overdækket sydmur eller i væksthuse.

'Frost' modner midt i august. Stor, gulrød fersken med gult kød. God, klassisk ferskensmag – noget lodden, især i væksthuse. Den er meget frugtbar og skal udtyndes, når den har sat mange frugter. Løjnefaldende lyserøde blomster. Stor vinterhårdførhed og relativ god modstandsdygtighed mod ferskenblæresyge. Egnede til sydmur og væksthuse.

'Avalon Pride' modner midt i august. Stor, gulrød, dunet fersken med gult kød og god smag. 'Avalon' anses for resistent mod ferskenblæresyge og er frosthårdfør. Egnede til sydmur og friland.

'Benedicte' modner lidt senere i august. Stor, fast, hvidkødet frugt. Meget fin og aromatisk smag, der er helt anderledes end hos de gulkødede ferskner. Ikke så lodden som 'Frost'. Lille, lyserød blomst. Rimelig god modstandsdygtighed mod ferskenblæresyge men ikke på højde med 'Frost'. Egnede til sydmur og væksthuse.

Fersken. 'Benedicte'

Fersken. 'Birkjær'

Abrikos (*Prunus armeniaca*)

Abrikos trives godt med en varm mur i ryggen men kan også vokse frit i haven i milde egne. Den er følsom for bakteriekræft, som kan forkorte træets levetid. Abrikos-sæsonen begynder sidst i juli og varer nogle uger.

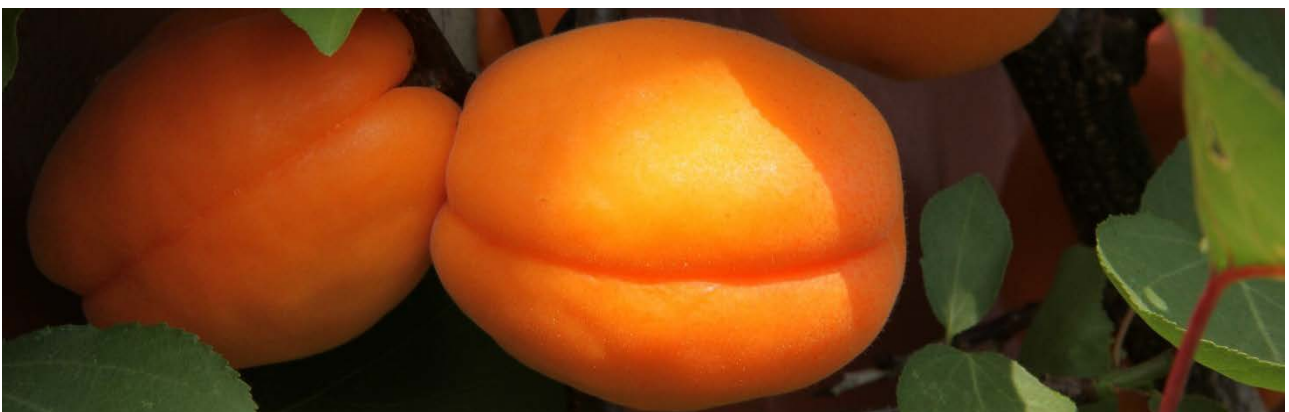
Sorter

'**Hargrand**' har store, gule frugter med rød kind. De er faste og meget velsmagende. Frugtbar, hårdfør og robust sort. Selvbestøvende.

'**Orangerød**' har meget store, orangerøde, velsmagende frugter. Blomstrer relativt sent og er dermed ikke så frostudsat. Kraftig, opret, sund vækst. Lidt følsom for grå monilia. Selvbestøvende.

'**Tomcot**' har middelstore, gulorange frugter med rød kind. Faste og meget velsmagende. Frugtbar sort med kraftig vækst. Selvbestøvende men krydsbestøvning anbefales.

'**Goldrich**' har store, orangegule frugter med rød kind og orange kød. De er faste og velsmagende. Træet har kraftig vækst og er frugtbar. God vinterhårdførhed og ret robust mod bakteriekræft men lidt følsom for grå monilia. Tidligt blomstrende og delvist selvbestøvende.

Abrikos. 'Goldrich'

Valnød (*Juglans regia*)

Skal du dyrke valnødder i haven bør du kun plante podede sorter, som bærer nødder tidligt mens frøplanter kan være op til 15 år før de kommer i bæring. Frøtræer bliver oftest meget store træer, mens podede træer oftest vokser lidt langsommere, da de bruger kræfter på den tidlige frugtsætning. Valnødder er normalt selvbestøvere, så et enkelt træ er nok. Unge valnøddetræer kan frostskares let i hårde vintre, men de er normalt hårdføre i mildere egne af Danmark. Nøddens smagskvalitet, størrelse, tørstofindhold, tykkelsen af skallen og evnen til slippe frøhinden varierer mellem sorterne.

Sorter

'**Grøndal**' er en gammel dansk sort. Træet bliver stort og producerer middelstore valnødder med tynd skal og gode kerner uden bitter kernehinde.

'**Klosternød**' er en gammel dansk sort med pænt udbytte af middelstore valnødder med god lukning og kerner af fin kvalitet.

'**Geisenheim 139**' (G139) har det store fortrin at de fine, mellemstore valnødder kommer helt rent ned fra træet ved modenhed. Kernerne er lyst strågul og smager mildt og behageligt. Træet vokser kraftigt og kan som ungt fryse lidt tilbage i skudspidserne.

'**Amphyon**' er en ny robust, hollandsk sort selekteret fra private haver til økologisk dyrkning. Det bliver et bredkronet træ, der modner sine nødder i slutningen af oktober. Smagen af kernerne er god.

Valnød. 'Geisenheim'

Valnød. 'Grøndal'

Valnød.

Japansk valnød (*Juglans ailanthifolia*)

En variant af japansk valnød er hjertenød, der skal opformeres ved podning, idet den ikke er frøstabil. Det er et sundt og hårdført træ. Nødderne sidder i klaser og falder af træet med den grønne skal på. Smagen er mild og ligger på højde med eller over almindelige valnødder. Endnu kun ganske få træer og ikke ret meget erfaring med den i Danmark. En specialitet.

Sorter

'Kalmar' er en svensk prøvesort, som har klaret sig godt i Danmark.

Japansk valnød. Nødder af sorterne 'Stealth', 'Jewel' og 'Simcoe'

Morbær (*Morus*)

Morbær omfatter flere arter, og i Danmark trives især Sort morbær og Hvid morbær. Morbær sælges ofte uden sortsnavn, og de nævnte sorter kan være lidt vanskelige at skaffe.

Sorter

Sort morbær (*Morus nigra*) kan i Danmark blive et 10 meter højt og bredt træ, hvis det vokser i læ og sol. Træet tåler ikke hård vinterfrost, så det lever længst i kystnære egne. Bærret er mørkt, saftigt, stort og meget aromatisk.

Sorter af sort morbær:

'**Chelsea**' har lange, mørkerøde bær med god smag. Bærer tidligt, allerede efter 2-3 år.

'**Kaester**' har op til 4 cm lange, sorte bær med en sød, afbalanceret smag.

Hvid morbær (*Morus alba*) kan blive 15 meter høj og bred på en god vokseplads. Hvid morbær er mere vinterhårdfør end sort morbær. Mange sorter af hvid morbær har hvide bær, der ofte er fade i smagen, men sorter med mørke, velmagende bær er udvalgt fra *multicaulis*. Træet kan også fås som rene hanplanter og dyrkes som prydtæ, eller som foder til silkesommerfuglelarver.

Sorter af hvid morbær

'**Pakistan**' har store hvide, ret faste og velmagende bær med god balance mellem sukker og syre.

'**Pendula**' har hængende vækst og sorte, velmagende bær.

'**Tatarica**' (*Morus alba* var. *tatarica*) er en meget vinterhårdfør variant af hvid morbær med rødsorte, velmagende bær. Et op til 10 meter højt træ.

'**Mulle**' (*Morus alba* var. *acidosa*) er en meget vinterhårdfør variant af hvid morbær. Bærrene er små, men har i øvrigt den samme gode kvalitet som sort morbær. Træet bliver ret stort, 7-8 meter, på en lun vokseplads. 'Mulle' er tiltrukket i Sverige.

Morbær

Hassel (*Corylus avellana*)

Storfrugtet hassel er selekteret fra den almindelige vilde hassel, som findes i hegn og styningskove. I nyere forædling er der krydset med bl.a. tyrkisk hassel (*C. colurna*).

Sorterne kan podes på vild hassel, som dog kan give mange rodskud, mens podning på tyrkisk hassel ikke giver rodskud. Hassel, podet på 1,5 meter høj grundstamme af tyrkisk hassel, har yderligere den fordel, at forgrening og kronedannelse sker højt, hvilket kan være mere ønskeligt i haver frem for den traditionelle buskede form helt fra basis af planten. Stiklingeformerede planter fås også men de busker sig ligeledes fra basis. Hasselbuske kan nå en højde på 4-5 meter under gode forhold og vokser oftest med opret vækstform. Bestøvning opnås kun ved plantning af mindst 2 sorter. Nødderne kan angribes af snudebillelarver, som udhuler nødderne på træet så de lader sig falde ned på jorden før fuld modenhed.

Sorter

'**Lambert Filbert**' er den mest dyrkningsværdige sort i Danmark. Busken er kraftig og opretvoksende, frugtbar og sund. Blomstringen sker omtrent midt i sæsonen. Nødderne måler ca. 11 x 16 x 28 mm og sidder godt fast i den lange, rørformede has. Kernen fylder skallen godt ud og er af god smag. Sorten egner sig til plukning med has til dekorationsbrug. Den er mindre modtagelig for hasselknopgalmider.

'**Lang Tidlig Zellernød**' anbefales på grund af det meget store udbytte. Buskene er middelkraftigt voksende og med en noget rodet grenbygning. Blomstringen sker tidligt og sorten er ikke ideel som bestøver for 'Lambert Filbert'. Nødderne måler ca. 15x17x24 mm og hasen er kort og løs, så de fleste nødder falder fri ved modenhed. Modtagelig for svampesygdommen *Monilia*.

'**Waterloo**' minder på flere måder om 'Lang Tidlig Zellernød', men buskene er mere sunde og nødderne af finere kvalitet. Udbyttet er det højst målte i Danmark. Sorten fortjener en større udbredelse end tilfældet er.

'**Emoa1**' er en nyere, hårdfør hollandsk sort, som giver højt udbytte af runde nødder med fin spisekvalitet. Lidt tyk skal.

Hassel. 'Zellernød'

Hassel. 'Lambert Filbert'

Ægte kastanje (*Castanea sativa*)

Spisekastanjen, *Castanea sativa*, regnes for at være på nordgrænsen i Danmark. Forsøg har dog vist, at ved valg af tidlige og pålidelige sorter, samt passende bestøvningsforhold med mindst 2 sorter, er det muligt, at dyrke spisekastanjer af meget fin kvalitet i Danmark. Udover de to anbefalede sorter kan sorterne 'Bouche de Betizac' og 'Marron de Lyon' anbefales til prøvedyrkning. På nær 'Precoce des Vans' er alle sorter hybrider med japanske spisekastanjer (*Castanea crenata*), og dermed delvist pollensterile, og det anbefales at dyrke almindelige europæiske ægte kastanjer sammen med dem. Det kan eventuelt være "vilde" frøformerede.

Anbefalede sorter

'**Marigoule**' er et meget sundt og robust træ, der producerer spisekastanjer af meget fin kvalitet. Træet har ikke så meget pollen og er derfor ikke en god bestøver for andre sorter. En god bestøver til '**Marigoule**' er 'Précoce des Vans'.

'**Precoce des Vans**' er en af de allertidligste kastanjesorter til at modnes. Frugterne er middelstore og velsmagende efter ristning. Træet er en ren europæisk sort og en god bestøver. Værdifuld for honningbier.

Ægte Kastanje. 'Marron de Lyon'

Hyld (*Sambucus nigra*)

Hyld er en vildtvoksende busk, som kan gro næsten overalt i Danmark og der er forædlet nogle sorter med store klaser. Blade, bark og grønne bær er giftige, da de indeholder blåsyre. De grønne stilke i skærmene er dog ikke et problem, idet blåsyren omdannes til ammoniumsalte ved blanding med sukker. Både blomster og bær anvendes til saft. Bærrene må ikke spises rå, de skal koges i 20 min. Der plantes 2 sorter af hensyn til bestøvning.

Sorter

'**Sampo**' er en mellemstor busk med lange årsskud og mange skærme med forholdsvis store bær. Bærsaften har et middelstort indhold af farve, syre og sukker samt en fin aroma.

'**Samyl**' er en mellemstor busk med lange skud og mange og store skærme. Farve- og syreindholdet i bærrene er højt og sukkerindholdet er middelstort. Bærsaften er meget farvet og velmagende.

'**Black Beauty**' er en rødbladet og rødblomstret version af den almindelige hyld. Blomsterskærmene er rosafarvede. Hyldeblomstdrik af denne sort får en flot rød farve.

Hyld. 'Sampo'

Figen (*Ficus carica*)

Figen trives bedst på et varmt sted med en mur i ryggen; kun i landets mildeste egne kan den vokse frit i haven. I kolde egne trives figen kun i væksthuse, men figen vokser kraftigt, så huset bliver hurtigt fyldt. Figner er selvbestøvende og formeres nemt med stiklinger.

Sorter

"Bornholmsk figen": Navnet dækker over de figner, der traditionelt vokser i Bornholmske haver. Der er tale om flere sorter, da "Bornholmsk figen" ser ret forskellig ud fra planteskole til planteskole. Sandsynligvis er nogle af markedets "Bornholmsk figen" sorterne 'Precose de Dalmatie' eller 'Brown Turkey' eller noget helt tredje. Fælles for dem er, at de er hårdføre nok til at trives på Bornholm.

'Precose de Dalmatie' har topformede, gulgrønne figner med violet kind og rosa frugtkød. Bladene er dybt fligede.

'Brown Turkey' har aflange, rødbrune figner med rødt frugtkød. Bladene er lappede.

'White Marseille' har næsten runde, lyst grønne figner med hvidt frugtkød. Frugterne modner lidt tidligere end hos 'Brown Turkey'. Bladene er lappede.

'Petrovaca' giver store figner men ikke så mange. -De er aflange, brunlige med rødt frugtkød. 'Petrovaca' virker lidt mere vinterhårdfør i Danmark end de øvrige sorter. Bladene er dybt fligede. Der er ikke så mange erfaringer endnu med denne sort i Danmark.

Figen. 'Brown Turkey'

Havtorn (*Hippophae rhamnoides*)

Havtorn bliver som regel 2-4 meter høj men kan alt efter voksestedet være en krybende, løvfældende busk på ca. 1 m eller blive et træ på op til 6-8 meter. Havtorn har mange grentorne, smalle sølvgrågrønne blade og små gule blomster i det tidlige forår. I august-september fremkommer flotte, orangefarvede bær, ca. 0,5-1 cm, der normalt er kortstilkede og sidder helt inde på grenene. Bærrene kommer i områder med flere buske idet hver plante har enten han- eller hunblomster, så man skal have mindst en busk af hver. Havtorn vindbestøves. Ved større plantninger sættes 10-15 % hanplanter. Havtornbær smager surt og er rige på C-vitamin. De kaldes også populært for Nordens citron. De kan anvendes i grød, gele, marmelade, saft, juice, likør og snaps. Smagen kan mildnes efter frost. Bærrene får desuden meget opmærksomhed pga. af indholdsstoffer med formodede helseeffekter. Havtorn vokser på de fleste jordtyper (dog ikke sur jord), også ved strande og i grusgrave, hvor den kan binde jorden med sine mange rodsrud. Den er desuden vindfør og saltolerant men trives kun rigtig godt i fuld sol. Busken er egnet på naturgrunde og i landskabet men får for mange rodsrud til anvendelse i haver. Rodskud kan desuden gennembyrde asfaltbelægninger på stier. Bør plantes med omtanke.

Sorter

Der findes mange sorter som primært er udviklet til produktion, her anbefales sorter som har lav eller middel vækst, samt pryd- og havedyrkningsrelevans.

Frugtbærende sorter (hunplanter)

'**Klara**' er en ny hunplante fra Sverige med middelhøj vækst, få torne og store bær.

'**Leikora**' er en hunplante fra Polen. Den har få torne og let plukkelige bær. 1,5-3 meter høj.

'**Ljubitelskaya**' er en russisk hunplantensort med få torne og let plukkelige bær. Middelhøj vækst.

'**Orange Energy**' er en tysk hunplante med middelhøj vækst; modner fra midt i til slut på september. Få torne og store bær med let behåring.

'**Sirola**' er en hunplante fra Sverige med middel opret vækst, lang frugtstilk.

Bestøversorter (hanplanter)

'**Hikul**' er en hanplante med dværgform og som er særdeles hårdfør. 1x1 meter. Til ekstreme voksesteder eller pryd.

'**Pollmix 1**', '**2**' eller '**3**' er hanplanter, der er let tornede med opret vækst. Forædlet kun til bestøvning.

Havtorn

Surbær (*Aronia melanocarpa*)

Generelt sunde, robuste og fuldt hårdføre buske på 1,5-3 m, nemme at dyrke og med højt udbytte af sorte bær på op til over 20 kg/busk. Blomstrer i starten af juni og undgår derfor forårsfrosten helt. Selvbestøvende. Bærrene bliver sorte i slutningen af august, men høstes optimalt i midten af september, selv om de kan sidde på busken til langt hen i efteråret. De nævnte sorter er klart de bedste på verdensmarkedet til frugtdyrkning og ligner hinanden meget i kvalitet og vækst. Bærrene har sammenlignet med andre bær et meget højt indhold af anthocyanin-farvestoffer. Løvet farves flot rødt om efteråret.

Sorter

'**Nero**' er en tjekkisk sort med store bær, højt farveindhold og god sødme. Højt udbytte.

'**Viking**' er en finsk sort med meget store bær, højt udbytte, højt farveindhold og god sødme. Tendens til lidt bedre smag end 'Nero'.

'**Aron**' er en dansk sort med store bær og god farve. God også som lille opstammet prydræ podet på grundstamme af røn.

Surbær. *Aronia* 'Nero'

Surbær. *Aronia* 'Viking'

Solbær (*Ribes nigrum*)

Solbær har fået en renæssance i haverne og i madlavningen. Bærrene havde tidligere stor anvendelse i husholdningerne og kan bruges til meget lige fra saft, marmelade og gele til suppe og chutney. Solbær har et stort indhold af C-vitamin og farve. Smagen er karakteristisk og kraftig hos nogle sorter. Sæsonen for solbær er fra midt i juli til midt i august. I øjeblikket forædles der flere og flere sorter, som egner sig til frisk konsum.

Sorter

'**Intercontinental**' er en svagtvoksende busk med opret vækst. Sorten er middel frugtbar og meget modstandsdygtig over for svampesygdomme. Modner sidst i juli, har særligt store bær og mild solbærsmag.

'**Ben Hope**' er en kraftigt voksende, opret busk. Sorten er frugtbar og meget modstandsdygtig over for solbærknopgalmider, som er det alvorligste skadedyr i solbær. Desuden er sorten modstandsdygtig over for meldug. Bærrene modner lige omkring 1. august og er ret søde med en karakteristisk solbæraroma. Bærrene hænger i små klaser. Saften indeholder meget C-vitamin og farve.

'**Narve Viking**' er en kraftigt voksende, opret busk med et sundt, mørkegrønt løv. Sorten er modstandsdygtig over for svampesygdomme. Bærrene er søde med god solbæraroma. De kan høstes fra først i august, men bærrene drysser ikke og kan derfor høstes over en ca. 2 ugers periode. Saften indeholder meget C-vitamin og farve. .

'**Big Ben**' er en sort, som er forædlet i Skotland til frisk konsum. Bærrene modner midt i juli, er store for solbær og har et fint, tyndt skind. Bærrene hænger i klaser med 4-8 bær. Smagen er mild og sød. Et dessertbær. Busken er robust over for sygdomme.

Grønne solbær

Grønne solbær er en betegnelse, der bruges om sorter af solbær hvor frugten aldrig bliver sort, men er grøn og bliver gullig ved modenhed. Disse solbær har en mild smag. Man skal til specialplanteskoler for at finde disse planter, hvoraf der findes flere sorter.

'**Vertii**' er den første sort, som kom til Danmark.

'Jostabær', 'Solstik' (Ribes X nidigrolaria)

'**Jostabær**' (populært kaldet "**Solstik**"), er en krydsning mellem solbær og stikkelsbær. Busken bliver stor, ca. 2x2 meter, og har en kraftig, rodet vækst. Busken er meget frugtbar og har et stort udbytte af bær, som ligner store, lidt lyse solbær med lidt stikkelsbærmarmoreringer. Det tynde, bløde skind har en frisk, mild, syrlig smag. Busken er robust og mange haveejere har stor glæde af den.

Solbær. Big Ben

Ribs (*Ribes rubrum*)

Ribs bruges traditionelt til gele og rysteribs. Smagen er syrlig. Bærrene kan også spises friske som tilbehør til dessert eller i salater og anvendes til pynt. Mange af de nye ribssorter har nogle utroligt flotte, meget lange klaser med bær i flere rækker. Ribssæsonen strækker sig fra sidst i juli til sidst i august.

Sorter

'**Red Poll**' er kraftigt voksende og robust over for svampesygdomme. Bærrene hænger i lange, flotte klaser og udbyttet er meget højt. Bærrene modner først i august, er postkasserøde og har god ribssmag. De kan bruges både i frisk tilstand og til madlavning.

'**Roodneus**' er en busk med middelkraftig vækst og robust over for svampesygdomme. Bærrene hænger i lange, flotte klaser og udbyttet er meget højt. Bærrene modner midt i august, er mørkerøde og har god smag. Bærrene kan bruges både til frisk konsum og til forarbejdning.

'**Hvid Hollandsk**' er en kraftigt voksende, opret busk. Bærrene modner i juli og er gulhvide og søde. De er gode at spise direkte fra busken. Sorten kan også bruges til vinfremstilling.

'**Perleribs**' er en gammel sort fra starten af 1800-tallet med opretvoksende, kompakt vækst. Planten er sund med god robusthed. Frugtbarheden er middelgod og den er tidligt modnende. Bærrene er ret små, kuglerunde, gulhvide med smukke brede eller smallere røde striber. De sidder i middellange, tætte klaser. Smagen er mild og frugten egner sig godt til desserter, ligesom de er dekorative og et frisk islæt i salater.

Ribs. 'Rovada'

Ribs. 'Hvid Hollandsk'

Stikkelsbær (*Ribes uva-crispa*)

Stikkelsbær er et næsten glemmt bær men er på vej frem igen. Bærrene kan bruges både når de er faste og umodne og når de er bløde og søde. Der er forædlet nye sorter, som er uden hår på bærrene og næsten uden torne på grenene.

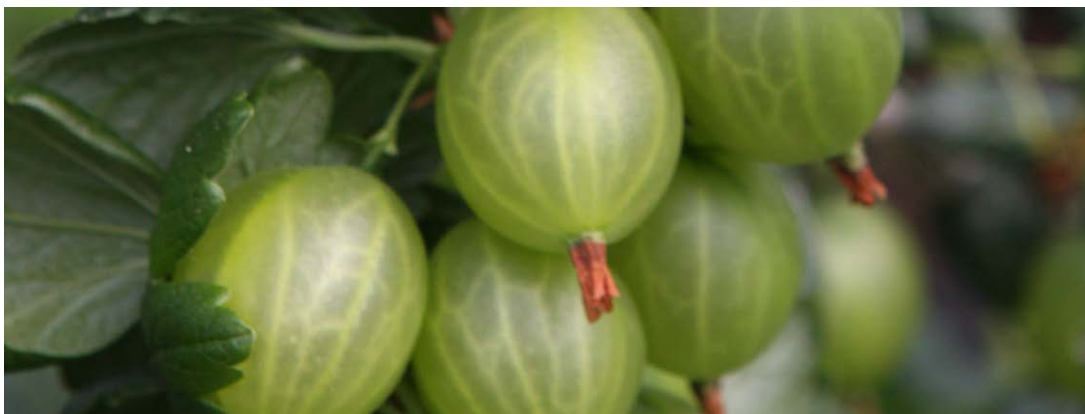
Sorter

'**Rød Hinnomäki**' er en høj, opretvoksende busk med torne. Små røde frugter i juni-juli. Hårdfør og sund. Meldugresistent.

'**Invicta**' er en grøn sort, der navnlig har den fordel, at den er modstandsdygtig mod den udbredte sygdom stikkelsbærdræber (meldug). Sorten er meget tornet og frugtbar.

'**Tatjana**' er en ny, storfrugtet, grøn stikkelsbær. Bærrene er meget saftige, uden hår og har tyndt skind. Bærrene bliver gule ved modenhed. Planten har kun få torne og er modstandsdygtig over for meldug.

'**Larell**' er en ny, mørkerød sort med bløde, saftige bær ved modenhed. Planten har kun få torne og er modstandsdygtig over for meldug.

Stikkelsbær. 'Tatjana'

Stikkelsbær. 'Invicta'

Hindbær (*Rubus idaeus*)

Hindbær er værd at dyrke, fordi de er fine bær, der er dyre at købe. De er gode at spise friske og velegnede til saft, syltetøj, marmelade og grød, enten alene eller sammen med andre bær. Hindbær kan frysnes. De dyrkes bedst i række, så de kan bindes op til fx vandrette snore/ståltråde.

De røde og gule sorter hører til arten *Rubus idaeus*, mens de sortfrugtede, som fx 'Black Jewel', hører til arten *Rubus occidentalis*.

Sorter

Sommerbærende sorter

Hos sommerbærende hindbærssorter plukkes bærrerne på andetårsskud. Det første år vokser skuddene op, det næste år giver de bær. Derefter fjernes de skud, som har båret bær, mens de nye årsskud bevares

'**Algonquin**' er en nyere sort. Den vokser kraftigt og giver mange skud, der kun har få torne. Bærrerne kan plukkes allerede fra 1. juli. Sorten har et højt udbytte af skinnende, orangerøde, regelmæssige, middelstore, velsmagende bær, der er velegnede både til dessertbær og marmelade. 'Algonquin' er modstandsdygtig over for sygdommene hindbærrødmarv, hindbærdværgsyge og gråskimmel. Den er meget vinterfast og sund.

'**Glen Ample**' er en af de nye, rigtig gode sorter fra Skotland. Har store, faste, velsmagende bær og et stort udbytte. Planten har glatte skud uden torne. Sorten er modstandsdygtig over for stængelsyge og hører til de mest modstandsdygtige over for sygdommen hindbærrødmarv. Desuden er sorten meget vinterhårdfør.

'**Meeker**' er en ældre, amerikansk sort. Meget hårdfør og sund. Giver et stort udbytte af særdeles velsmagende, store og faste, søde, mørke bær. Sen, lang høstperiode. Bruges til frisk konsum, forarbejdning, konserver og frysning. Kraftig vækst. Lange og tornede grene. Velegnet på leret jord.

'**Tulameen**' er en ny, canadisk sort, som i Danmark modner fra sidst i juli. Bærrerne er meget store, lyserøde, ensartede, faste og med god smag. Udbyttet er højt og bærrerne nemme at plukke. Velegnet som dessertbær men er også egnet til nedfrysning. Interessant på grund af smagen. Planten er sund.

Efterårsbærende sorter

Efterårsbærende hindbærssorter giver bær på skud, der er vokset frem samme sommer. Derfor modner bærrerne fra august og over en lang periode. I februar eller marts klippes alle skud af helt nede ved jorden. Derved undgås angreb af hindbærbillens larver, som ellers er årsag til "orm i hindbær". Hvis ikke alle skud fjernes ved beskæring giver efterårsbærende sorter også bær på 2. årsskud som almindelige hindbær.

'**Aroma Queen**' er en nyere sort med store, søde bær med fin aroma, der minder om skovhindbær. Den egner sig til frisk brug og til marmelade, saft eller frysning, er meget sund og hårdfør, en krydsning med 'Autumn Bliss' som den ene sort. Den har kraftige grene og rodskud.

'**Autumn Bliss**' har store, mørkerøde bær, der smager godt. Bærrerne er egnet til dessertbær, saft, marmelade

eller dybfrost. Planten er sund.

'**Fallgold**' har gul-orange bær. Sorten er sund med små søde, velsmagende bær, der er egnet til at spise friske. Lille udbytte. Hårdfør men modner sent, så nogle frugter når måske ikke at modne. Kan gro på leret jord.

'**Polka**' er en ny, efterårsbærende hindbærsort. Busken er lille og får mange nye, kraftige skud. Bærrene er mørkerøde, har en meget fin hindbærsmag og er velegnede både til dessertbær og saft. Kun velegnet på porøs, veldrænet jord.

Hindbær. 'Polka'

Hindbær. 'Fallgold'

Sort hindbær (*Rubus occidentalis*)

Sorter

'**Black Jewel**' har store, blå-sortede, søde, aromatiske bær (som brombær). Modner i juni-august. Højt farveindhold gør den egnet som naturligt farvestof sammen med svagt farvede frugter. Kraftig vækst med lange, tornede skud med grålig belægning, der især er synlig og dekorativ om vinteren.

Taybær (*Rubus hybrid*)

Taybær er en krydsning mellem hindbær og brombær. Trives i en god, fugtighedsbevarende og gennemtrængelig jord i sol-halvskygge. Efter høst skæres årets frugt bærende skud væk og nye skud bindes op.

Sorter

'**Tayberry**' har 3-4 cm lange purpurrøde bær med sødlig, lidt flad smag. Modner over en periode i august-september. Oplagt dessertbær. Lange, rankende, tornede skud, der bør espalieres. Selvbestøvende.

Taybær

Vinbrombær (*Rubus phoenicolasius*)

Vinbrombær dyrkes, hvor man ønsker en plante med dekorative egenskaber og spiselige bær. Den er meget iøjnefaldende og smuk men kræver meget plads, fordi den breder sig flittigt ved rodskud. Den får to-tre meter lange skud, der er tæt besatte med små, røde kirtelhår og børstetorne. Og udvikler små, lysrosa blomster i klaser i juli. Frugterne er halvkugleformede, orangerøde og modner i august-september. Smagen er syrlig-sød og udvikles bedst i varme somre. Anvendes på samme måde som hindbær og bærer frugt på toårs grene, der dør efter frugtbering, og så skal klippes af. Vokser bedst på et lunt sted.

Vinbrombær

Brombær (*Rubus fruticosus*)

Alle nævnte brombærarter er tornfrie, hårdføre og oprette eller delvis oprette. Sorterne er typisk fremkommet efter krydsning mellem flere brombærarter. Opbinding og beskæring anbefales for bedste frugtstørrelse. Hver sort modner over 1,5-2 måneder og modne brombær kan forventes i sortimentet fra midt juli til midt oktober. Overdækning af buske så nedbør på bær undgås kan reducere angreb af gråskimmel og svampe på bær i sensommeren. Sorterne har en toårig vækstform, første år dannes vegetative skud, der bindes op, og knopper fra disse danner 10-70 cm lange blomstrende sideskud andet år med fra få til rigtig mange frugter på hvert skud.

Sorter

'**Loch Tay**' er den tidligste sort, modner fra midt juli. Giver højt udbytte og mellemstore bær af middelgod smag. Fuldt hårdfør med kraftig vækst.

'**Loch Ness**' modner ca. 2 uger efter 'Loch Tay', fra start august. Mellem til højt udbytte af store bær med meget god, mild og sød smag, mellemfin aroma. Blandt de to mest foretrukne sorter i forbrugersmagstest. Er generelt hårdfør men let tilbagefrysning af skud kan forekomme i meget hårde vintre. Middel vækstkraft.

'**Natchez**' er en ny, hårdfør sort med meget store bær på op til 10 g pr. bær. Modner på samme tid som 'Loch Ness'. Mellemhøjt udbytte af milde, søde bær, der klart foretrækkes i forbrugersmagstest sammen med 'Loch Ness'. Middel vækstkraft.

'**Navaho**' er en fuldt hårdfør sort med højt udbytte af mellemstore bær. Kraftigt voksende med middelgod smag og egnet til syltning. Starter modning sent fra midt til slut august og fortsætter modning til midt oktober.

Brombær. 'Loch Ness'

Stikkelsbærkiwi (*Actinidia arguta*)

Stikkelsbærkiwi er en kraftigt voksende slyngplante, som bør plantes ved en form for stativ, gerne i sol, men den tåler også nogen skygge. Den får ret store blade, som i juni-juli til dels skjuler dens små hvide blomster. Planten bør beskæres jævnlige for ikke at blive for tæt. Den er normalt enten han eller hun, hvor begge behøves for frugtsætning. Stikkelsbærkiwi får små, aflange, grønne frugter, der ligner almindelige kiwifrugter, blot er de kun ca. 3 cm og med glat overflade. De smager sødt og egner sig til at spise friske, men holdbarheden er relativt kort. Begyndende frugtsætning i 2.-3. vækstår. Modner i september-oktober og er fuldt hårdfør i Danmark (- 20 grader).

Sorter

'**Issai**' har både han- og hunblomster, er selvbestøvende og kan derfor give frugt alene.

Den siges at smage bedre, hvis den bestøves af en anden hanplante.

'**Anna**' (syn 'Ananasnaja') er en hunplante. Kraftig voksende, op til 3-4 meter. Frugten har ananasaroma.

'**Tina**' er en hunplante fra Sverige som får meget store frugter, 3-4 cm.

'**Ken's Red**' og '**Purpurea Sadowa**' er 2 forskellige sorter af hunplanter, der får frugter med lilla-rødt skind og frugtkød.

'**Tage**' og '**Nosdino**' er hanplanter, der kan benyttes til alle de hunlige sorter. 'Nosdino' har kraftig blomstring og rigeligt pollen, derfor en god plante til bier.

Stikkelsbærkiwi. 'Issai'

Alm. bukketorn (*Lycium barbarum*)

Alm. bukketorn er en 1,5-2 meter høj, overhængende busk, der vokser vildt i Danmark. Planten kan sprede sig med rodsnud og frø. Klatrer ofte via torne. Blomsterne er lavendel-/lillafarvede fra maj til august. Blomsterne er selvbestøvende. Frugten er 1-2 cm lang, rød-orange. Bukketorn er salttolerant og findes ofte på sandjord og strandgrunde (blev brugt på de gamle tangdiger). Planten er giftig, men bærrerne er spiselige og de spises friske eller tørrede. Smagen kan føles som en blanding imellem tranebær og rosin. De benyttes pga. deres næringsrige kvalitet.

Sorter

'**Big Lifeberry**' ® er en af de nye bukketornsorter i Danmark. Planten er relativt ny i have dyrkning. Sorten er kendetegnet ved at den får store, røde, aflange, spiselige bær. Modner i juli til august. Kraftigt voksende, 1,5 – 2 meter overhængende busk.

'**Sweet Lifeberry**' ® er en ny sort som ligner væksten på andre bukketorn, bærrerne er små, røde, søde, aflange og spiselige. Vækst middel til kraftig.

Lycium barbarum

Blåfrugtet gedeblad (*Lonicera caerulea* var. *kamtschatica*)

Blåfrugtet gedeblad er det anbefalede danske navn, men "honningbær" og "majbær" er nogle af de navne som også bruges om *Lonicera caerulea*, en sibirisk busk af kaprifoliefamilien. I modsætning til den almindelige gedeblad producerer blåfrugtet gedeblad spiselige bær, der minder lidt om blåbær, men noget mere til den syrlige side. Planten vokser som en middelstor busk der bliver 1-2 meter høj. Den blomstrer tidligt i april/maj med små, let duftende blomster med en gullig nuance. Blomsterne tåler let frost. Frugten modner fra slutningen af maj til juli afhængig af sorten. Frugtstørrelsen er 2-4 cm. Det er sjove, aflange, mørkeblå, søde frugter med højt B- og C- vitamin indhold. Kan anvendes i grød samt til marmelade og saft. Busken kan trives på næsten alle jordtyper. Den er selvbestøvende men der opnås en bedre høst ved at plante mindst 2 forskellige sorter. Planten har længe været dyrket i Rusland.

Sorter

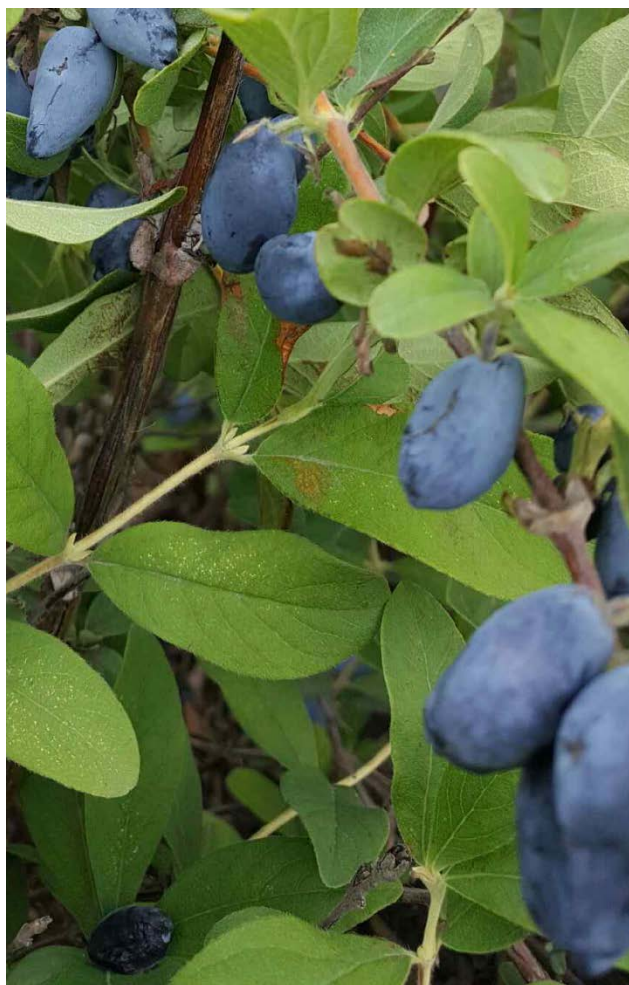
'**Balalaika**' er en tysk sort med østsibirisk ophav. En lille, opretvoksende busk på 1-1,5 meter. Frugterne modner i maj-juni med blåsorte bær, 2,5 cm x 1,5 cm.

'**Kalinka**' er en ny tysk sort der bliver 1-1,5 meter høj. En meget hårdfør type, da den har sibirisk ophav. Frugterne bliver 1,5 x 1,5 cm. Meget rigt bærende sort.

'**Eisbar**' er en ny tysk sort. Den har en meget fin og kompakt vækst med flotte, dekorative blade. Planten kan blive op til 1,5-2 meter og er meget hårdfør. Flotte blå, aflange bær, 3-4 cm x 1,5 cm. Bærrene holder længe.

'**Duet**' bliver en middelstor, opretvoksende busk på 90-120 cm. Frugtstørrelsen er middel, 2-3 cm. Modner ultimo maj. Frugterne sidder længe efter modning.

'**Anja**' (E-Plant) er en svensk sort, der er udvalgt til naturbeplantninger. Den bliver 40-50 cm høj med kompakt vækst. Afmodner sent.

Blåfrugtet gedeblad

Vindruer (*Vitis vinifera* og hybrider)

Vindruer, og specielt spisedruer, er nogle af de frugter, hvor smagsoplevelsen ved hjemmedyrket frugt er allerstørst sammenlignet med butikernes udbud. Korrekt beskæring er dog meget afgørende for et godt resultat. På friland arbejdes der med lange frugtranker for at sikre at sorter, som først sætter klaser på 3.-5. knop får lov at bære frugt. Gode frugtranker udvikles bedst fra en kort stab (erstatningsspore) med 2 knopper. Af de 2 kraftige skud, som dannes på stabben, anvendes det ene til frugtranke (det øverste), mens det anden (nederste) klippes kort til ny stab/erstatningsspore. De frugt bærende skud, som udvikles fra ranken, skal udtyndes til kun 1 klase per skud og have minimum 7 blade inden skudspidsen fjernes. Derved sikres at planten har blade nok til at producere druer med god udvikling og sødme. Unge planter må ikke bære frugt de første 3 år for at sikre god vækst under plantens opbygning. Det er vigtigt at holde planten åben ved at fjerne skud uden klaser, dobbeltskud fra ranken og skud fra de flerårige dele (stamme og eventuelt kordonner). Sommersideskud fra de frugt bærende skud trimmes løbende til over 1-2 blade.

Sorter

Spisedruer til koldhus eller udestue

'**Himrod**' er en middelstor, kerneløs, grøn drue. Klaserne er lange og løse. Spisekvaliteten er meget fin, med saftige, søde druer med muscataroma. Planten har en god sundhed.

'**Beauty**' er en middelstor, fast, kerneløs blå drue. Den fineste spisekvalitet i en sød drue med krydret og aromatisk smag. Planten har god sundhed.

Sorter til friland

Der findes mange lækre, velsmagende spisedruer sorter, som ud fra danske erfaringer kan modne på friland, og som er modstandsdygtige over for svampesygdomme.

'**Canadice**' er en rød sort med små, søde, kerneløse og aromatiske druer, der modner sidst i september. En sund plante med god sygdomsresistens.

'**Korender**' er en lille, kerneløs, tyndskallet, gul drue, der modner midt i september. Sød muskatsmag. God modstandsdygtighed mod sygdomme.

'**Osella**' er en blå, kraftigt voksende drue med høj sygdomsresistens og god klimarobusthed. Klasen er medium stor med medium store bær (4 g). Har god produktivitet og er tidligt modnende med naturligt åbne klaser. Har en eksotisk smag af citrus og akaciehonning med medium lang, behagelig eftersmag. Krokant og saftig med tydelige semibløde kerner, som engang imellem ved frilandsdyrkning kan være lidt forstyrrende. Den bedste (blå) spisedrue til alle formål (hus/friland) samt til rosévin.

Vindruer til vinfremstilling

Blå sorter

'**Rondo**' modner i begyndelsen af oktober. En af vores mest hårdføre druer, som er ret modstandsdygtig mod svampesygdommene meldug og vinskimmel. Har tendens til stilklammelse. Udbyttet er stort og vinkvaliteten god.

'**Bolero**' modner først i oktober med store blå druer og klaser. Er også velegnet som spisedrue. Har god hårdførhed og stor modstandsdygtighed mod svampesygdomme. Moderat vækst. Giver meget stort udbytte. Klaserne bør reduceres i størrelse ved anvendelse til vin. Velegnet til rosé og mousserende vin.

Grønne sorter

'**Solaris**' modner sidst i september. Er kraftigt voksende med god modstandsdygtighed mod svampesygdomme. Løvvæggen bliver pga. den kraftige vækst let for tæt så skud- og bladlugning er vigtig. Ved dyrkning på espalier maks. 10 skud/meter i rækken. Giver stort udbytte af druer af høj kvalitet. Fuld modenhed ved høst med højt sukkerniveau er vigtigt for god aromaudvikling og høj vinkvalitet. Bør udtyndes til maks. 2 klaser/skud.

'**Muscaris**' modner først i oktober. En kraftigt voksende plante med god modstandsdygtighed mod svampesygdomme. En aromatisk drue af høj kvalitet. Løvpleje som for 'Solaris' er vigtig.

Vin. 'Osella'

Storfrugtet amerikansk blåbær (*Vaccinium corymbosum*)

Sorter af Amerikansk blåbær er genetisk set krydsninger af flere blåbærarter med *Vaccinium corymbosum* som den vigtigste genetiske baggrund. Der findes et stort antal storfrugtede blåbærarter på verdensplan og de mange forædlingsprogrammer giver løbende mange nye sorter at afprøve. Storfrugtet blåbær danner buske fra 0,5 til 1,5 meter, med klaser af ret store, blåduggede bær, der modner fra midt på sommeren til sent på efteråret. Der plantes 2 sorter af hensyn til bestøvning. En surbundsplante, der kræver jord med lav pH og godt dræn. Tåler ikke tørke om sommeren. Bærrene er ikke gennemfarvede.

Sorter

'Reka' er en hårdfør, opret, sund og kraftigtvoksende busk. Den kommer hurtigt i bæring, er frugtbar og giver middelstore bær. Modner fra midt i juli.

'Duke' er en hårdfør og meget frugtbar og kraftigtvoksende busk. Bærrene er mellemstore og beskæring og udtynding giver bedre frugtstørrelse. Tidlig modning fra slutningen af juli til først i august.

'Blue Crop' er en middeltidlig og robust, hårdfør sort, der starter modning i august. Den er meget frugtbar med tendens til overbæring, så beskæring og udtynding giver større bær. Bærrene er mellemstore med middel smag.

'Puru' er en frugtbar busk med middel vækstkraft. Bærrene er store, velsmagende og har fin, aromatisk smag. De modner fra først i august.

'Draper' er en ret ny sort (prøvesort i Danmark), middeltidlig med store bær og højt udbytte over en kort periode i starten af august med middel smag og god holdbarhed.

Blåbær. 'Draper'

Blåbær. 'Puru'

Almindelig blåbær (*Vaccinium myrtillus*)

Almindelig blåbær er løvfældende surbundsplanter af slægten *Vaccinium myrtillus*, der kan sprede sig med underjordiske udløbere og blive op til 30-40 cm høje. De kræver lav pH på 4-5 og et højt indhold af organisk materiale samt godt dræn i jorden. De trives i fuld sol og let skygge. Blomstring kan skades af forårsfrost. De dybblå til sorte frugter modner i slutningen af juli, men sidder ofte på planterne til slutningen af august. Er selv- og fremmedbestøvet. Indtil videre sælges kun pottedplanter med frøplantemiks med oprindelse i kendte danske blåbær lokaliteter. Udvikling af forbedrede sorter er i gang ved Aarhus Universitet.

Almindelig blåbær. Vaccinium myrtillus

Tyttebær (*Vaccinium vitis-idaea*)

Tyttebær er lave, stedsegrønne surbundsplanter, der breder sig med udløbere. Der plantes 2 sorter af hensyn til bestøvning. Bærrene modner sent på efteråret.

Sorter

'**Koralle**' giver opretvoksende, tætte planter, omkring 25-30 cm høje. Sorten har mindre tilbøjelighed til at brede sig ved underjordiske skud. Bærrene er middelstore og lyse. Smagen er god og kraftig.

'**Red Pearl**'. Planterne har en opret og kraftig vækst, op til 35 cm høje, de breder sig hurtigt ved hjælp af underjordiske skud. Bladene er store og næsten runde. Smagen er mild.

Tyttebær. *Vaccinium vitis-idaea*

Storfrugtet tranebær (*Vaccinium macrocarpon*)

Stedsegrønne, lave surbundsplanter, der breder sig med lange, tynde udløbere. Bærrene modner i november og hænger på planterne til efter jul.

Sorter

'**Bergman**' er en højt ydende sort med pæreformede, mellemstore, velsmagende bær. Blomster og bær er hævet godt over jordoverfladen.

'**Big Pearl**' er en hurtigt voksende og højt ydende sort. God til bunddække i de lyse dele af surbundsbedet.

'**Stevens**' har meget store, mørkerøde, runde til ovale bær. Middeltidlig modningstid og god holdbarhed. Er nem at dyrke og trives også på jorde med lavt indhold af organisk materiale.

Storfrugtet tranebær

Jordbær (*Fragaria x ananassa*)

Jordbær er indbegrebet af dansk sommer og friskplukkede, solmodne jordbær hører til højdepunkterne i frugt- og bærhaven. De fleste jordbærsorter er selvbestøvende, så man behøver ikke at plante flere sorter for at få bær, men med flere sorter kan man plukke friske jordbær i haven fra midt i juni til først i august. Jordbær dyrkes oftest i køkkenhaven, da de skal flyttes til frisk jord hvert 3.-4. år.

De fleste af vores jordbærsorter blomstrer i maj og får bær i juni-august. Nogle jordbærsorter er remonterende, og blomstrer flere gange. Bærrene på de remonterende jordbærsorter smager mindre godt og er ofte en skuffelse i haven.

Sorter

'Honeoye' er en tidlig, højtydende sort med høj, åben vækst. Meget robust mod gråskimmel men følsom for meldug og visnesyge. Bærrene er faste, store, mørkerøde og skinnende med en syrlig-sød, god smag. Sorten er frosthølsom og kan med fordel dækkes om vinteren. Smagen er bedst, når frugterne plukkes fuldmodne.

'Sonata' er en ret tidlig, højtydende sort med kompakt vækst. Den er lidt følsom for gråskimmel men robust mod meldug. Bærrene er store, lyst røde og skinnende med en sød og aromatisk smag.

'Korona' er en sort med stort udbytte, som er noget følsom for gråskimmel og lidt følsom for meldug og visnesyge. Bærrene er middelstore, lyst røde og modner midt i sæsonen. Smagen er sød og god.

'Polka' er en højtydende sort med kompakt vækst. Den er ret følsom for gråskimmel men robust over for andre sygdomme. Den ligner den førhen populære 'Senga Sengana'. Bærrene, der modner midt i sæsonen, er middelstore, mørkerøde og velmagende.

'Salsa' er en sen sort, der er følsom for gråskimmel men robust mod visnesyge. Den kan dermed tåle at vokse i en "jordbærtræt" jord. Bærrene er meget store, mørkerøde og med god smag. Sorten er endnu ny i handelen.

'Malwina' er en meget sen, kraftigvoksende sort med lavt udbytte. Den er robust mod gråskimmel. Bærrene modner først i august og er store, mørkerøde og velmagende. Sorten er endnu ny i handelen.

Jordbær. 'Salsa'

Skovjordsbær (*Fragaria vesca*)

Skovjordsbær er nemme at dyrke i prydhaven, hvor de mange udløbere hurtigt giver et godt bunddække under træer og buske. Skovjordsbær er meget små og mere aromatiske end jordsbær.

Sorter

'**Rødluvan**' er et lyst, rødt skovjordsbær fra Sverige med runde, aromatiske bær. Høstes gennem tre uger i juli. Sorten har mange ranker.

'**Hvid remonterende**' er en skovjordsbær med små, gulhvide, aromatiske bær. Farven gør, at fuglene lader bærrerne i fred. Hvide jordsbær kan ofte tåles af jordsbærallergikere. Sorten har mange ranker og er remonterende med bær fra juni-september.

Jordsbær: 'Korona'

DCA - Nationalt Center for Fødevarer og Jordbrug er den faglige indgang til jordbrugs- og fødevareforskningen ved Aarhus Universitet (AU). Centrets hovedopgaver er videnudveksling, rådgivning og interaktion med myndigheder, organisationer og erhvervsvirksomheder.

Centret koordinerer videnudveksling og rådgivning ved de institutter, som har fødevarer og jordbrug, som hovedområde eller et meget betydende delområde:

Institut for Husdyrvidenskab
Institut for Fødevarer
Institut for Agroøkologi
Institut for Ingeniørvidenskab
Institut for Molekylærbiologi og Genetik

Herudover har DCA mulighed for at inddrage andre enheder ved AU, som har forskning af relevans for fagområdet.

RESUME

Denne rapport beskriver de mest velegnede frugt- og bærsorter til privathaveformål i Danmark. Der er med tæt på 40 nævnte arter af frugt og bær lagt vægt på at give et bredt artsudvalg at vælge ud fra og over 170 navngivne sorter er specifikt nævnt, som sorter med særligt potentiale og speciel interesse for dyrkning i private haver. Sorterne er primært udvalgt som dyrkningssikre, frugtbare, robuste og velsmagende. Der er dog også nævnt enkelte arter og sorter, som kan være lidt mere usikre, men til gengæld kan give stor variation og haveglæde når de lykkes.

